

E-Demokrasi Bağlamında Yerel Yönetimler

Tarkan OKTAY*
Merve DURMUŞ**

Öz: Bilgi İletişim Teknolojilerinde (BİT) meydana gelen gelişmeler siyasal ve yönetsel alanda paradigma değişimine yol açmıştır. BİT temelli e-demokrasi uygulamaları hem uluslararası politika belgelerinde hem de akademik camiada oldukça önem atfedilen bir konu haline gelmiş, literatürde farklı yaklaşımlarla ele alınmaya başlanmıştır. E-demokrasi hem merkezi hem de yerel otoritelerce daha fazla katılım ve siyasi eşitlik hakkı, bütün paydaşların karar alma sürecine dahil edilerek daha iyi kararlar alınması, daha etkin bir kamu hizmeti sunumu ve meşru bir yönetim sağlanması açısından etkin bir araç olarak görülmektedir. Özellikle yerel yönetimlere yerel ve yerel üstü paydaşlarla ilişkileri kolaylaştırma, siyasal kapsayıcılığı artırma, şeffaflık ve hesap verebilirliği geliştirme, vatandaşa duyarlılığı ve odaklanmayı artırma gibi birçok yarar sunmaktadır. Literatürdeki Caldwell, Aström, Nair, Päivärinta ve Sæbø'nun modelleri e-demokrasinin analizi konusunda yararlı bir çerçeve oluşturmaktadır.

E-demokrasinin e-bilgi, e-kampanya, e-müzakere, e-şikâyet, e-dilekçe, e-girişim, e-danışma, e-katılımcı bütçeleme gibi uygulama araçları yerel yönetimlerde bilgilendirme, danışma ve aktif katılım aşamalarının daha kolay hale gelmesini sağlamakta, bütün paydaşları dijital ortamda bir araya getirerek sağlıklı bir yönetim süreci sunmaktadır.

Ancak yerel yönetimlerde e-demokrasi araçlarının tesisi ve yaygınlaşmasının önünde birtakım zorluklar bulunduğu da ifade edilmelidir. Yerel yönetimlerin e-demokrasi mekanizmalarına fazla önem vermemesi en büyük zorluklardandır. Bu konuda yöneticilerin istekli olmaları ve girişimde bulunmaları gerekmektedir. E-demokrasi uygulamalarının tesisine yönelik yatırım ve işletme maliyetinin yüksekliği bir başka zorluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir başka zorluk ise siber güvenlik açıklarına yönelik endişelerdir. Yöneticiler ve vatandaşlar dijital ortama taşınan bilgilerin güvenliği açısından tedirginlik yaşamaktadır. Vatandaşlar arasında dijital araçlara ulaşım açısından eşitsizlikler, diğer bir deyişle dijital bölünme de e-demokrasi açısından bir başka zorluğu meydana getirmektedir. E-demokrasinin yerleşmesi açısından önemli olan demokrasi kültürü ve uygulamalarındaki zayıflık ayrı bir zorluk alanı olarak ortaya çıkarmaktadır. Yerel yönetimlerde kurumsal kapasite eksiklikleri de e-demokrasinin

* Prof. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, tarkan.oktay@medeniyet.edu.tr, Orcid No: 0000-0002-7010-9373.

** Dr. Öğr. Ü., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, merve.durmus@medeniyet.edu.tr, Orcid No: 0000-0002-2468-3972.

sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi için sıkıntılar ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca e-demokrasi süreçlerinin gerçekten fonksiyonel bir şekilde işleyebilmesi için bütün toplumsal grupların eşit bir şekilde bu süreçlerde yer alması gerekmektedir. Bu yüzden siyasal katılım süreçlerinde görülen kapsayıcılık problemleri de e-demokrasi açısından bir başka sorun alanı olarak ortaya çıkmaktadır.

Etkin bir e-demokrasi tesis etmek için ise öncelikle bu engellerin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bu kapsamda öncelikle belediye başkanları ve meclisteki temsilciler konuya önem vererek sahiplenmeli ve teşvik etme noktasında harekete geçmelidir. E-demokrasinin önündeki engeller analiz edilmeli ve bu doğrultuda tespit edilen sorunların çözümüne yönelik gerekli iyileştirmeler gündeme alınmalıdır. Ayrıca kurumsal kültürün dönüşümünün sağlanması, kurumsal kapasitenin geliştirilmesi, vatandaşlar ve toplumdaki diğer aktörlerle iş birliğinin sağlanması ve iyi uygulamaların takip edilerek uyarlanması önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yerel Yönetim, e-demokrasi, dijitalleşme.

Local Governments in the Context of E-Democracy

Abstract: Developments in Information Communication Technologies (ICT) have led to a paradigm shift in the political and administrative fields. ICT-based e-democracy applications have become a subject of great importance both in international policy documents and in the academic community, and have begun to be addressed with different approaches in the literature. E-democracy is seen as an effective tool by both central and local authorities in terms of greater participation and political equality rights, better decisions by including all stakeholders in the decision-making process, more effective public service delivery and legitimate administration. It offers many benefits, especially to local governments, such as facilitating relations with local and supra-local stakeholders, increasing political inclusion, improving transparency and accountability, and increasing sensitivity and focus on citizens. The models of Caldow, Aström, Nair, Päivärinta and Sæbø in the literature constitute a useful framework for the analysis of e-democracy.

Implementation tools of e-democracy such as e-information, e-campaign, e-negotiation, e-complaint, e-petition, e-initiative, e-consultation, e-participatory budgeting make the information, consultation and active participation stages easier in local governments. It provides a healthy governance process by bringing all stakeholders together in the digital environment.

However, it should be stated that there are some difficulties in the establishment and dissemination of e-democracy tools in local governments. One of the biggest difficulties is that local governments do not attach much importance to e-democracy mechanisms. Managers must be willing and take initiative in this regard. Another challenge is the high investment and operating costs for the establishment of e-democracy applications. Another challenge is concerns about cyber security vulnerabilities. Managers and citizens are concerned about the security of information transferred to the digital environment. Inequalities among citizens in terms of access to digital tools, in other words, the digital divide, pose another challenge for e-democracy. The weakness in democratic culture and practices, which are important for the establishment of e-

democracy, poses a separate challenge. Lack of institutional capacity in local governments also creates problems for the healthy functioning of e-democracy. In addition, for e-democracy processes to function truly functionally, all social groups must be equally involved in these processes. Therefore, inclusivity problems seen in political participation processes emerge as another problem area in terms of e-democracy.

In order to establish an effective e-democracy, these obstacles must first be eliminated. In this context, first of all, mayors and representatives in the council should attach importance to the issue, embrace it and take action to encourage it. The obstacles to e-democracy should be analyzed and the necessary improvements to solve the problems identified in this regard should be put on the agenda. In addition, it is important to ensure the transformation of corporate culture, develop institutional capacity, ensure cooperation with citizens and other actors in society, and follow and adapt good practices.

Keywords: *Local governments, e-democracy, digitalization.*

Giriş

21. yüzyılda teknoloji alanında meydana gelen gelişmeler, sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişi sağlamaktadır. İnternetin yaygınlaşması, web teknolojilerinin gelişmesi, akıllı şehir uygulamaları, yapay zekâ, sosyal medya vb. bilgi ve iletişim alanındaki yenilikler toplumsal hayatı derinden etkilemektedir. Toplumların sosyal, ekonomik ve siyasal ilişkilerinde kullandığı süreçlerin bir kısmı hızla dijital alana taşınmaktadır. Bu çerçevede teknolojik gelişmelerin etkilediği alanlardan birisi devlet ve kamu hizmetleridir. Devletin siyasal ve yönetsel süreçlerinde teknolojik gelişmelerin etkisiyle meydana gelen değişim e-devlet, e-demokrasi, e-yönetişim vb. yeni kavram ve uygulamaların yaygınlaşmasını sağlamaktadır. Bu değişim merkezi yönetim düzeyi yanında yerel yönetimlerde de çok yönlü olarak görülmektedir. Demokrasi bakımından önemli avantajlara sahip yerel yönetimler alanında siyasal katılım ve yönetişim mekanizmalarındaki dijitalleşme her geçen gün artmaktadır.

Halka en yakın idareleri oluşturan yerel yönetimler, siyasal ve idari süreçlere vatandaşların katılmasına imkânı sağladığı için demokrasinin başat kurumları olarak görülmektedir. Demokrasinin uygulanması bakımından işlevsel idari birimler olan yerel yönetimlerde vatandaşların katılımı konusunda eksiklikler söz konusudur. Yerel yönetimlerin sahip olduğu mevcut mekanizmalar, vatandaşlara yerel siyaset ve hizmet süreçleri ile ilgili yeterli düzeyde fırsat sunamamaktadır (Anttiroiko, 2006: 266). Bu sebeple vatandaşların daha aktif bir şekilde demokratik haklarını kullanabilecekleri mekanizmalara duyulan ihtiyaç artmaktadır.

Yerel yönetimlerde demokratik mekanizmaları geliştirme ihtiyacı, bilgi iletişim teknolojilerini (BİT)'nin sunduğu fırsatları gündeme taşımaktadır. BİT temelli katılım araçları vatandaşların aktif katılımını sağlamaya yönelik

sorunların çözümünde önemli bir araç olarak görülmektedir. E-demokrasi uygulamaları yalnızca vatandaş katılımını sağlama noktasında değil, aynı zamanda yerel yönetimlerde iyi yönetim ilkelerinin benimsenmesi açısından da olumlu bir etkiye sahiptir. E-demokrasi uygulamaları sayesinde yerel yönetimler BİT temelli e-demokrasi uygulamaları kanalıyla vatandaşlara duyurmakta, onların görüşlerini ve aktif katılımlarını alabilmektedir. Bu durum daha şeffaf ve hesap verebilir bir yönetim ortamı da sağlamaktadır. Ayrıca bütün vatandaşların eşit bir şekilde hem hizmetlere ulaşımını hem de karar sürecine katılımını sağlayan e-demokrasi uygulamalarının adil ve eşit bir kamu hizmeti sunumu açısından da önemli bir fonksiyonu bulunmaktadır. Bu durum aslında e-devlet uygulamalarının dolaylı olarak demokratik zeminde alınan kararlar sayesinde hem yönetimin halkın teveccühü ile güvenini kazanma hem de halk nezdinde meşruiyetini sağlama potansiyeli barındırdığını gözler önüne sermektedir. Bununla birlikte, demokratik kültürün ve uygulamaların oluşturduğu ortamın daha önemli olduğu, e-demokrasi araçlarının tek başına demokrasi bakımından önemli bir etki oluşturmadığı eleştirileri de bulunmaktadır.

E-demokrasi bağlamında yerel yönetimlerin rolünü irdeleyen bu çalışmanın temel amacı; ulusal ve uluslararası literatüre dayalı biçimde konunun kavramsal ve teorik özelliklerini ele alarak yerel yönetimler ve e-demokrasi ilişkisini avantajlar ve zorluklar bağlamında tartışmaktır. Bu kapsamda demokrasi kavramı, yerel yönetimler ve demokrasi ilişkisi, e-demokrasi kavramının özellikleri ve ilgili siyasal yaklaşımlar ele alınmaktadır. Son kısımda ise yerel yönetimler ile e-demokrasi arasındaki ilişki çok boyutlu olarak ele alınarak bir e-demokrasi çerçevesi sunulmaktadır.

Demokrasinin Kavramsal Çerçevesi

Demokrasi, siyasal iktidarın kimler tarafından ve nasıl kullanılacağı konusundaki temel kavramlardan biridir. Günümüzde siyasal alanda en sık kullanılan, tartışılan ve değişik anlamlar yüklenen bir niteliğe sahiptir. Klasik anlayışta demokrasi çoğunluk iktidarı, çoğunluğun egemenliği ve çoğulcu katılım olarak anlaşılmıştır (Arblaster, 1999: 94). Halkın tercihleri doğrultusunda yapılan bir yönetim olarak tanımlanabilen demokrasi, idealde, halkın eğilimlerine tam olarak uygun bir yönetimi ifade eder (Lijphart, 1989: 11). Diğer bir tanıma göre ise demokrasi, "halkın tamamının pozitif veya negatif olarak genel siyasetle ilgili konularda temel belirleyici kararları aldığı ve almaya yetkili olduğu siyasal bir sistemdir (Holden, 2007: 6)".

Yönetimin en iyi biçimi olarak görülen ve özünde "halk tarafından yönetim" anlamına gelen demokrasinin çağdaş siyasal düzende birçok çeşidi bulunmakta ve bu bağlamda yeniden tanımlanmaya çalışılmaktadır (Gutmann, 1996). Demokrasi en genel anlamıyla bütün üyelerin eşit bir şekilde karar verme sürecinde yer aldığı kolektif karar verme yöntemini ifade etmektedir (Christiano ve Bajaj, 2022: 1-2). Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere demokratik süreçlerde her

bir üyenin eşit olduğu ve birbirine üstünlüğü bulunmadığı vurgulanırken aynı zamanda bu üyelerin yeterli yönetim kabiliyeti bulunduğu da varsayılmaktadır (Dahl, 1989: 31).

Dahl'a göre (2001: 38-89) geniş ölçekli bir demokrasinin ihtiyaç duyduğu siyasal kurumlar; seçimle belirlenmiş memurlar, özgür, adil ve sık yapılan seçimler, ifade özgürlüğü, alternatif bilgilenme kaynakları, kurumsal özerklik, vatandaşların siyasal süreçlere dâhil edilmesi olarak ifade edilmektedir. Bu kapsamda demokratik bir süreçten bahsediyorsak karar verme aşamasında yer alan bütün paydaşların eşit bir şekilde katılımının garanti edilmesi gerekmektedir (Oktay, 2022: 47). Huntington'a göre (1984: 4) siyasal sistemde en yetkili kolektif karar sahiplerinin ne ölçüde demokratik olduğu; adayların oylar için serbestçe yarıştıkları ve yetişkin nüfusun hemen hemen tümünün oy hakkına sahip olduğu hakkaniyetli, dürüst ve düzenli aralıklı seçimler yoluyla seçildikleri süreç ile tanımlanabilir.

Egemenliğin kullanılması bakımından demokrasi türleri; doğrudan demokrasi, temsili demokrasi ve yarı doğrudan demokrasi uygulamaları olarak belirtilebilir. Temelindeki amaca göre demokrasi türleri ise çok daha çeşitlidir; klasik (çoğulcu) demokrasi, çoğunlukçu (mutlak) demokrasi, liberal demokrasi, plebistçi demokrasi, radikal demokrasi, siber demokrasi, düşük yoğunluklu demokrasi, militan demokrasi, uzlaşmacı demokrasi, delegasyoncu demokrasi, westminster modeli demokrasi, oydaşmacı demokrasi, müzakereci demokrasi bunlardan bazılarıdır. Demokrasinin temel kavramlarının ve uygulama mekanizmalarının toplumların aldığı yeni şekillere göre yeniden yorumlanma süreci ise doğal olarak devam etmektedir.

BİT'e Dayalı Dönüşüm ve E-Demokrasinin Gelişimi

20. yüzyılın son dönemlerinde BİT alanında yaşanan hızlı gelişmelerle birlikte bilgi toplumunun gelişmesi de ivme kazanmıştır. Bilgi toplumunun temel niteliği; bilginin üretimi, kullanması, depolanması ve iletilmesinin BİT'e dayalı biçimde şekillenmesidir. Bilgi toplumunun genel özellikleri ise, çok merkezli olması, bilginin yoğun kullanılması, üretimin bilgi temelli olması, teknolojik gelişmelere dayalı olması ve bilgi ağlarının kullanılması olarak belirtilebilir. Sanayi sonrası toplum olarak da nitelenen bilgi toplumunda, teknolojiye dayalı insan, toplum ve örgüt yapıları sanayi toplumundan önemli düzeyde farklılaşmaktadır. Toplumsal yapılar yanında yönetsel ve siyasal yapılarda da dönüşüm görülmektedir. Bu süreçte, küreselleşme düzeyi de artarak insanlar, kurumlar ve diğer organizasyonlar arası sınırları kıran ağ ilişkileri gelişmektedir (Webster, 2014: 37-39; Yoneji, 1983: 30).

Devletin dijitalleşmesi sürecinde BİT uygulamaları 1990 öncesinde daha çok kurumların iç yapısında kullanılıyordu. Yeni kamu yönetimi yaklaşımı

kapsamında bürokrasinin aşılması, devletin daha etkin işletilmesi temel hedefti. Devletin çevrimiçi hale getirilmesi ve internet yoluyla toplumun bilgilendirilmesi ile ilgili fikirler ve teknikler ilk olarak teknolojik açıdan gelişmiş batı ülkelerinde 1990'larda ortaya çıktı. ABD'de Başkan Clinton ve Başkan Bush dönemindeki kamu yönetimi reformları sürecinde ve İngiltere'de kamu yönetimi reformları ve özellikle İşçi Partisi'nin "Birleşik Hükümet" yaklaşımı kapsamında BİT'e dayalı uygulamalar gelişti. Yeni BİT uygulamalarının demokratik potansiyeline ilişkin tartışmaların çoğu bu dönemde verimlilik ve hizmet sunumuna odaklandı (Chadwick, 2003: 273). Batı'daki bu gelişmeler dünyanın diğer bölgelerine kamu yönetimi reformları ana kapsamı içinde farklı düzeylerde yayıldı. BİT'e dayalı uygulamalar geliştikçe bu alandaki yeniliklerin küresel düzeyde yayılma ve toplumlara etkileme hızı da arttı.

İlk e-devlet literatürünün çoğu, e-devletin "doğal" evriminin e-demokrasiyi üreteceğini, yani BİT'lerin kamu işlerine ve kamu yönetimine artan vatandaş katılımını desteklemek veya kolaylaştırmak için kullanılması anlamına geldiğini savunuyordu. Vatandaşlar devlet web sitelerini, yalnızca bilgi ve hizmetler için değil, aynı zamanda hükümet programlarına, faaliyetlerine ve karar alma süreçlerine daha fazla katılmak için kullanıyorlardı. Ayrıca, bu tür bir katılımın vatandaşlar ve devlet arasındaki ilişkileri tam anlamıyla dönüştüreceği, daha vatandaş odaklı olmaya ve vatandaşların hükümete daha fazla güvenmeye teşvik edeceği ileri sürülüyordu (Norris ve Reddick, 2013: 202).

BİT alanındaki gelişmelerle 1980'lerde tele demokrasi fikri öne çıktı. Önce kablolu TV terminalleri ve daha sonra internet bağlantıları ile vatandaşların ağlarda siyaset yapabileceği yaklaşımı gelişti. BİT'lerin mekân engellerini kaldırması ile partiler ve temsilciler arasında aracı olmadan doğrudan demokrasi biçimlerine imkân sağlaması üzerine odaklanıldı. 1990'larda sanal topluluklar önem kazandı. İnsanların internet üzerinden çeşitli konuları müzakere edebildiği çevrimiçi toplulukların yaygınlığı ve etkisi arttı. Bu durum modernleşme sürecinde kaybedilen köy ve mahalle sosyalliğinin telafisi olarak da değerlendirildi (Tsagarousianou, 1999: 192).

2000'li yılların başından itibaren internetin yaygınlaşması ve diğer teknolojik gelişmeler, çevrimiçi siyasal danışma ve müzakere ortamlarını geliştirdi. Web 2.0 ile insanlar internetteki içerikleri okuyucu, pasif özne "ziyaretçi" konumundan, içerikleri düzenleyici aktif özne "kullanıcı"ya dönüştü. Hizmetler ve demokratik mekanizmalara ilişkin bilgilere internet üzerinde erişim sağlandı. Yeni aşamada vatandaşların devlet sistemine geri bildirim yapabildiği uygulamalar devreye girdi. Herkesin katılımına imkân veren ve kullanıcıların fikirlerini özgürce ortaya koyabildiği ortamlar gelişti. Kamu tarafından yönetilen süreçler dışında yer alan çevrimiçi topluluklar ve ağlar, kamu yönetimini ve siyasal süreçleri daha fazla etkilemeye başladı.

Sosyal medyanın gelişmesi, kullanıcılar arasındaki interaktif ağı topluluk düzeyinden herkese açık küresel düzeye kadar genişletti. 2010 yılında bulut teknolojisi kullanan ve internet kullanımının kişiselleştirilmesini esas alan merkeziyetsiz ve birey odaklı Web 3.0 ile internet deneyimi daha da zenginleşti. 2016'da Web 4.0 ile internet kullanımı makine öğrenmesi ve yapay zekaya dayalı hale geldi (Van Dijk, 2012: 50). Bu gelişmelerin geldiği mevcut aşamada BİT uygulama ve ağlarının daha fazla entegre hale geldiği ve dijital yönetişimin öne çıktığı belirtilebilir.

E-demokrasinin Kavramsal Çerçevesi

İlk dönemlerde daha çok tele demokrasi, siber demokrasi ve sanal demokrasi biçimindeki BİT'e dayalı siyasal katılım uygulamaları günümüzde daha çok elektronik demokrasi (e-demokrasi) ve dijital demokrasi kavramı altında ele alınmaktadır. Literatürde e-demokrasinin tanımı konusunda çok az fikir birliği bulunmaktadır. Bu şaşırtıcı olmamalı çünkü aynı şey demokrasinin tanımı için de söylenebilir. Bu çatı kavram kapsamında e-katılım, e-yönetişim, e-kampanya, e-aktivizm, e-karar verme, e-müzakere, e-danışma, e- oylama vb. kavramlar e-demokrasinin çeşitli noktalarına odaklanmış biçimde kullanılmaktadır.

E-demokrasi en genel anlamıyla “vatandaşların kamu işleriyle ilgili karar alma sürecine aktif olarak katılmasını sağlayan BİT'lere dayalı bir mekanizmadır (Spirakis, Spiraki ve Nikolopoulos, 2010: 80)”. E-demokrasi ayrıca dijital veri aktarımındaki gelişmelerle elektronik teknolojilerin bir araya getirilmesi vasıtasıyla ortaya çıktığı için dijital demokrasi olarak adlandırılmaktadır (Hague ve Loader, 2005: 3). Öte yandan Kersting (2012: 13) e-demokrasiyi “vatandaşları daha çok bilgilendirmenin, vatandaş ile devlet arasındaki iletişimi artırmanın, katılım oranını yükseltmenin ve uzun vadede siyasal kültürü dönüştürmenin bir aracı” olarak tanımlamıştır.

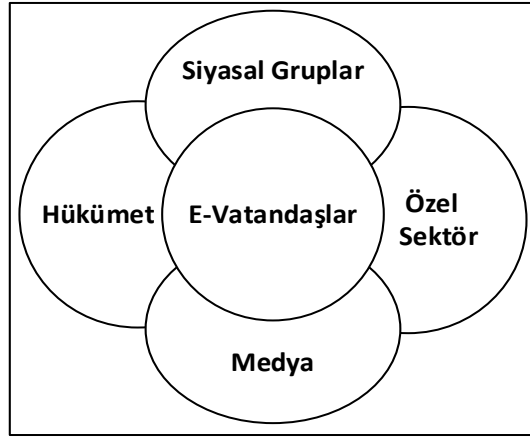
Macintosh ve Whyte'a (2006: 2) göre e-demokrasi, vatandaşların katılımını sağlamak, demokratik karar alma süreçlerini desteklemek ve temsili demokrasiyi güçlendirmek için BİT'in kullanılmasıyla ilgilenmektedir. Päivärinta ve Sæbø (2006: 818) ise e-demokrasiyi; BİT'in siyasi tartışmalarda ve karar alma süreçlerinde, yüz yüze etkileşim veya tek yönlü kitle iletişim araçları gibi geleneksel iletişim araçlarını tamamlayan veya bunlardan farklılaşan kullanımı şeklinde ifade etmektedir.

Clift'e göre (2004: 38) e-demokrasi, BİT'in ve stratejilerinin demokratik aktörler (hükümetler, yerel yönetimler, seçilmiş yetkililer, medya, siyasi örgütler, vatandaşlar/seçmenler) tarafından yerel topluluklar düzeyinde, ulusal siyasal ve yönetim süreçlerinde ve uluslararası sahnede kullanımınıdır. E-demokrasi, internet, mobil iletişim ve günümüzün temsili demokrasisindeki diğer teknolojilerin yanı sıra kamusal sorunların çözümünde daha katılımcı veya

doğrudan vatandaş katılımı biçimleri aracılığıyla sağlanan daha büyük ve daha aktif vatandaş katılımı anlamına gelmektedir.

Norris ve Reddick'in (2013: 204) tanımında e-demokrasi; vatandaşların hükümet faaliyetlerine, programlarına ve karar alma süreçlerine katılımının sağlanması, teşvik edilmesi ve geliştirilmesi için elektronik araçların kullanılması olarak tarif edilmektedir. Buradaki ilgi tanımlayıcıdır ve bu tanım, e-demokrasinin belirli şekillerde kullanılıp kullanılmadığını veya belirli sonuçlar üretip üretmediğini değil, e-demokrasinin var olup olmadığını anlamamızı sağlar.

Şekil 1. E-demokrasinin Kavramsal Modeli

Kaynak: Clift, 2003, s.1-1

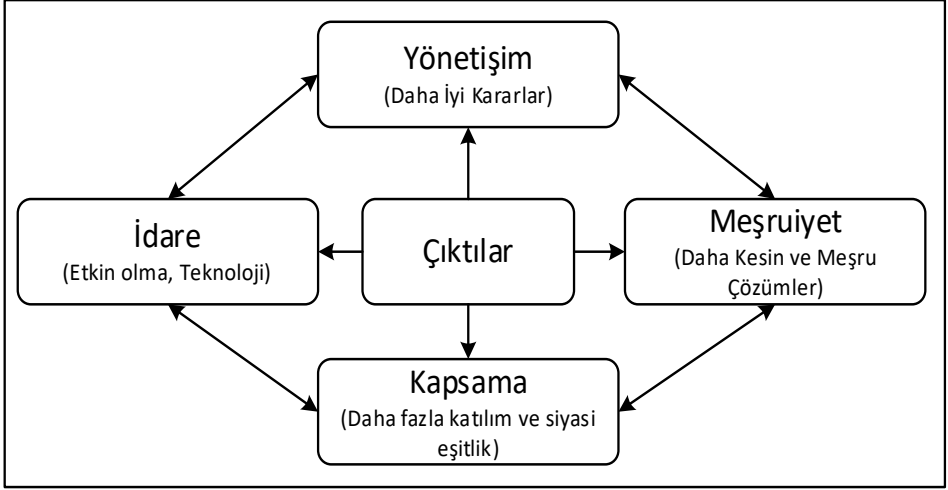
Şekil 1'deki modele bakıldığında, e-demokrasiyi “bir bütün olarak” deneyimleyenlerin vatandaşlar olduğu görülmektedir. Bilgiye en kapsamlı erişimi bulunan hükümet, çevrimiçi seçim kampanyaları yürüten siyasi gruplar, bilgi ve haberleri olarak vatandaşlara ulaştıran medya ve teknolojik alt yapıyı sağlayan özel sektör vatandaşlara e-demokrasinin sağlanması için bilgi akışı sağlamaktadır.

Hacker ve Van Dijk (2000: 1), e- demokrasi kavramına karşı çıkarak dijital demokrasi kavramını tercih etmişlerdir. TV ve telefon gibi klasik medya araçlarının da elektronik olmasından dolayı e-demokrasi kavramını çok genel olarak değerlendirmişlerdir. BİT ile desteklenmiş tele demokrasiyi yüz yüze görüşme etkisi oluşturmamasından dolayı eleştirmişlerdir. Dijital demokrasiyi; BİT'e dayalı olarak demokratik faaliyetlerde zaman, mekân ve diğer kısıtlamalara karşılaşmadan geleneksel siyasi uygulamaları ağ tabanlı platformlara taşıyarak demokratikleşmenin sağlanması olarak tanımlamışlardır.

E-demokrasi tanımları farklılık gösterse de en az iki ortak unsuru vardır. Birincisi, BİT kullanımı ve ikincisi vatandaş katılımıdır (Norris ve Reddick,

2013: 204). E-demokrasinin birçok tanımında ortak olan ek unsurlar doğası gereği daha normatiftir ve genellikle e-demokrasinin hedeflerini ve üretmesi gereken sonuçları önerir. Bunlar arasında demokrasinin iyileştirilmesi veya güçlendirilmesi, vatandaşların karar alma süreçlerine dahil edilmesi, örgütsel değişimin teşvik edilmesi ve hükümetlerin dönüştürülmesi yer almaktadır.

Şekil 2: E-demokrasi Çıktılarının Teorik Çerçevesi.

Kaynak: Mærøe, Norta, Tsap, ve Pappel, 2021: 130.

Mærøe vd. (2021) e-demokrasi çıktılarını Şekil 2’den de görüleceği üzere dört kategoriye ayırmıştır. Kapsama kategorisi vatandaşların katılımıyla ilgilidir. Vatandaşlar daha fazla katılım ve siyasi eşitlik hakkı elde ederler. Yönetişim kategorisi ise e-demokrasinin bütün paydaşları karar alma sürecine dahil ederek daha iyi kararlar alınmasına işaret eder. Bir diğer kategori olan idare idari ve teknik yönlere odaklanır. Son kategori olan meşruiyet de e-demokrasi aracılığıyla meşru bir yönetim sağlanmasını ifade eder. Mærøe vd. (2021) göre bu dört kategori e-demokrasinin teorik çerçevesini oluşturmaktadır.

E-demokrasinin Boyutları

E-demokrasinin teorik çerçevesi konusunda ele alınması gereken önemli diğer bir nokta da e-demokrasinin boyutlarıdır. E-demokrasinin boyutlarına ilişkin farklı değerlendirmeler bulunmaktadır. Örneğin Berg ve Hofmann (2021: 2), e-demokrasinin hem analitik hem de normatif olmak üzere iki boyutu olduğunu ileri sürmüştür. Buna göre e-demokrasi analitik boyutuyla dijital teknolojilerin kullanımının katılım ve demokrasi süreçlerini nasıl etkilediğini araştırırken, normatif boyutuyla da demokrasinin her zaman değişim ve dönüşüm halinde olan

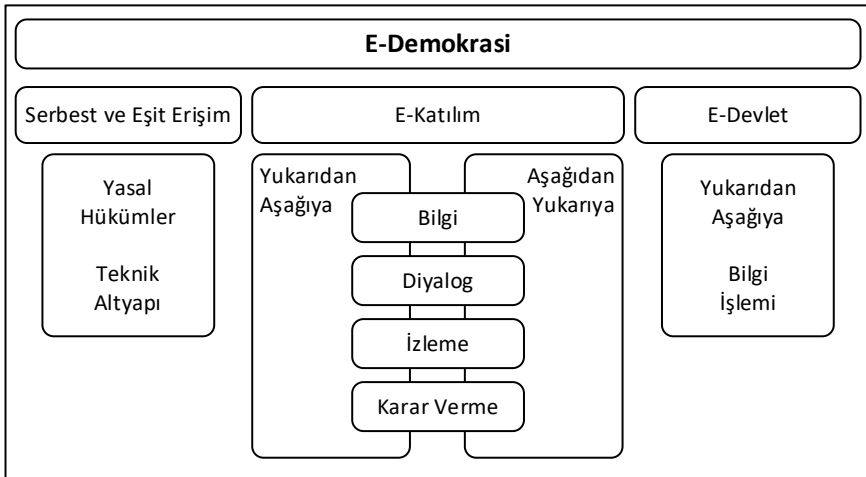
açık, değiştirilebilir bir siyasi örgütlenme olarak düşünülmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Kneuer (2016: 671-672) e-demokrasinin üç boyutu bulunduğunu ileri sürmektedir. Buna göre Şekil 2’den de anlaşılacağı üzere e-demokrasinin ilk boyutunu **özgür ve eşit erişim** oluşturmaktadır. Bu boyut demokrasi sürecinde BİT kullanımının sağlanabilmesine yönelik temel adımları içermektedir. E-demokrasinin tesis edilebilmesi adına öncelikle dijital medyaya erişebilmek için teknik altyapı ve internete özgür bir şekilde erişebilmek için hukuki altyapı tesis edilmelidir.

E-demokrasinin ikinci boyutu ise **e-katılımdır** (e-participation). E-katılımın yukarıdan aşağı ve aşağıdan yukarı olmak üzere iki farklı yönü bulunmaktadır. Ayrıca e-katılımın e-bilgi, e-danışma, e-izleme ve e-karar verme olmak üzere dört düzeyi bulunmaktadır. Vatandaşlar siyasetçilerle diyaloga girmek veya alınan kararlara katılım sağlamak istediklerinde e-katılım vasıtasıyla seslerini duyurabileceklerdir. Bu durum aynı zamanda bireyselliğe yönelmiş ve toplumdaki kopuş sürecinde olan vatandaşların daha aktif ve katılımcı hale gelebileceği bir süreci temsil etmektedir (Kersting, 2012: 11).

E-demokrasinin üçüncü boyutu **e-devlettir** (e-government). E-devlet, “kamu hizmeti sunumu, verimlilik ve politika sonuçlarına odaklanan bir devlet hizmeti olarak vatandaşlara çevrimiçi araçlar sunan yukarıdan aşağıya bir mekanizma ile sınırlıdır” (Kneuer, 2016: 672). Bu boyutta, vatandaş pasif roledir ve amaç katılımdan ziyade idari işlemlerin ucuz ve verimli bir şekilde yerine getirilmesidir.

Şekil 3. E-demokrasi Kavramının Boyutları

Kaynak: Kneuer, 2016: .671-672.

Bu açıklamadan da anlaşılacağı üzere e-demokrasiyle sıkça karıştırılan e-devletin aslında e-demokrasinin boyutlarından biri olduğu görülmektedir. E-devlet tek yönlü bilgi akışının olduğu ve katılım noktasında vatandaşın rolünün olmadığı ya da sınırlı olduğu bir platformdur ve e-demokrasinin sağladığı katılım fonksiyonunu tam olarak yerine getirememektedir.

E-demokrasi ile karıştırılan bir başka kavram ise *e-yönetişimdir* (e-governance). Dijitalleşme yönetişimin uygulamasını ve bağlamını değiştirmektedir. Giderek daha yaygın hale gelen dijital teknolojiler, toplumların kaynakların önceliklendirilmesini ve tahsisini düzenleme biçimini değiştiriyor; mal ve hizmetlerin sunulma biçimini, insanların değişimin aracısı olma kapasitesini ve kamusal alanın şeklini dönüştürüyor (UNDP, 2023: 4). Birçok araştırmacıya göre e-yönetişim aslında e-demokrasi yolunda atılan bir adımdır. Çünkü e-yönetişim, devleti vatandaşlar için daha ulaşılabilir kılmak ve vatandaşlar, devlet kurumları, sivil toplum ve özel sektör arasındaki iletişimi güçlendirmek amacıyla yönetişim uygulamalarının online platforma aktarılması olarak görülürken, e-demokrasi uzlaşma kültürünün geliştirilmesi amacıyla demokrasi uygulamalarının online ortama aktarılması anlamına gelmektedir (Fisher, 2012: 3). BİT uygulamalarının kamu hizmetlerinde kullanılması, bilginin kamuya ve diğer kurumlara yayılması; etkili, hızlı ve şeffaf bir süreç oluşturarak, kamu yönetimi faaliyetlerinin daha etkin yerine getirilmesini sağlamaktadır (Nair, 2007: 147).

E-Demokrasi Yaklaşımları

Merkezi düzeyde veya yerel düzeyde e-demokrasinin teorik ve kavramsal çerçevesinin anlaşılması, konunun bütüncül bir bakış açısı ile ele alınması ve daha iyi anlaşılması bakımından oldukça yararlıdır. Yaklaşımlarda yer alan modeller uygulama için bir çerçeve sunar ve uygulamaların değerlendirilmesinde standartlar ortaya koyar. Bu çerçevede Caldow, Aström, Nair ile Päivärinta ve Sæbø'nun e-demokrasi modelleri aşağıda ele alınmaktadır.

Caldow'un E- Demokrasi Modeli

Caldow (2004: 5-10), demokrasinin yoğunluğunun gittikçe arttığı dört kademeli bir değerlendirme modeline sahiptir. Model aşamaları; tek yönlü bilgi alan bireyden, siyasal kararların yapım sürecine etkileşimli katılım sağlayan bireye doğru gelişim göstermektedir.

Birinci kademe; bireyin kamu hizmeti ve siyasal temsilcilerin faaliyetleri hakkında bilgi işlem teknolojilerine dayalı olarak bilgi edinmesi imkânının sağlandığı düzeyi ifade eder. Birey bu süreçte gözlem yapar ve pasif konumdadır. Tek yönlü işleyen ilişkide birey sisteme bir girdi sunmamaktadır.

İkinci kademe; birey, bilgi edinme yanında e-posta, e-anket, e-oylama, vb. dijital mekanizmalarla sisteme girdi yapar. Birey pasif konumdan daha etkin konuma doğru yükselmiştir. Burada birey ile kamu kurumu ve siyasal temsilciler arasında çift taraflı ancak eş zamanlı ve interaktif olmayan bir ilişki vardır.

Üçüncü kademe; Kamu ve siyasal temsilciler ile birey arasındaki ilişkinin dijital araçlarla iş birliğine, daha fazla koordineye ve etkileşime dayalı bir ilişkiye dönüştüğü seviyeyi ifade eder. Birey tarafından internetin daha dinamik izlenmesi, gönüllüğün güçlendirilmesi ve koordine edilmesi, bağış toplanması ve çevrimiçi forumlar bu aşama için örnek olarak verilmektedir.

Dördüncü kademe; dijital araçlara dayalı demokrasinin ulaşılmak istenen hedef aşamasını ifade eder. Bireyler, bilgi edinme ve sisteme tek yönlü girdiler yapmanın ötesinde dijital araçlar ile kamu politikası ve siyasal karar alma süreçlerine interaktif ve eşzamanlı olarak stratejik düzeyde katılırlar. Kamu ile birey arasında oluşturulan güven ortamı ve aktif vatandaşlık ile kamunun toplumla olan ilişkisi güçlendirilir. E-dilekçe, e-danışma, politika, diplomasi ve siyasal karar süreçlerine katılım, şeffaflık, dijital araçları kullanan sayısının artırılarak dijital bölünmenin azaltılması ve müşteri yönetim araçları kullanılması başlıca uygulama alanlarıdır. Bu aşamadaki ilişki biçimi ve araçlar yerel düzey yanında ulusal ve küresel düzeyde de uygulama alanı bulabilir.

Aström E-demokrasi Modeli

Aström e-demokrasi modelini Hızlı, Güçlü ve Zayıf Demokrasi olarak üç başlık altında yapılandırmıştır.

Hızlı demokrasi; vatandaşların siyasal karar alma süreçlerine bilgi işlem teknolojilerine dayalı olarak doğrudan katılımını ifade etmektedir. Hızlı demokraside tüm vatandaşların en az seçkin kesimle aynı düzeyde bilgiye sahip olduğu varsayılır. Toplumda çoğunluğun iradesinin dijital oylama ve diğer dijital katılım metotlarına dayalı biçimde doğrudan karar alma süreçlerini etkilemesi öne çıkarılmaktadır. Dijital katılım süreçleri ile yerel ve ulusal karar meclislerinin, halkın gerçekten ne istediği konusundaki bilgi düzeyinin de yükseleceği kabul edilmektedir. Hızlı demokraside, vatandaşlar karar verici roldedir. Dijital katılım mekanizmaları tartışma ve danışma için değil doğrudan karar için kullanılır (Åström, 2001: 50).

Güçlü Demokrasi; Bilgi işlem teknolojileri vatandaşların siyasal katılımının önündeki teknik, finansal, zamansal vb. birçok engeli kaldırmaktadır. Klasik siyasal parti sistemi ve temsilcilere dayalı model yerine doğrudan demokrasiyi mümkün kılmaktadır. Bu durumda temsilcilerin tamamen kaldırılması veya daha az radikal biçimde temsilcilerin dijital demokrasi uygulamaları ile desteklenmesi ana fikir olarak öne çıkmaktadır. Burada odak konu temsilciler yerine siber vatandaşın belli düzeyde ikame edilmesidir. Bu durum yeni bir kamu yönetimini

ortaya çıkarmaktadır. Bilgisayar ağları aracılığı ile bireylerin görüşleri ve düşünceleri istenebilir, kaydedilebilir, saklanabilir ve iletilebilir, böylece doğrudan demokrasi uygulanabilir (Åström, 2001: 50).

Demokraside meşruluğun kaynağını, bireylerin önceden belirlenmiş iradesi değil, onun oluşum süreci belirler. Bunun sonucu olarak Güçlü Demokrasi, Hızlı Demokrasi’de olduğu gibi aktif vatandaşa ihtiyaç duyar. Karar verme süreçlerinin hızını artırmak isteyen Hızlı Demokrasi’den farklı olarak, Güçlü Demokrasi; insanları tartışma ve müzakere süreçlerine daha fazla dahil eder. Karar alma süreçlerini yavaşlatmak ve olgunlaştırmak ister. Karmaşık toplumsal konularda nitelikli bakış açılarının sadece anket ve referandumlarla kolayca elde edilmesinin bir yanılsama olduğunu iddia eder. Güçlü Demokrasi’de temel amaç uzlaşmadır. Vatandaşlar fikir sahibi olarak kamuoyu tartışmaları yoluyla görüşlerini ifade ederler ve temsilciler ile etkileşime geçerler. Bilgi işlem teknolojilerinin Güçlü Demokrasi’deki temel rolü müzakere sürecini desteklemektir (Åström, 2001: 50).

Zayıf Demokrasi; Diğer iki modelden farklı olarak vatandaşların katılım düzeyinin artırılması önemli görülmez. Bunun nedeni, sıradan vatandaşın siyasete ilgisiz ve katılım için vasıfsız olarak algılanmasıdır. Bunun yerine, temel fikir, seçkinlerin vatandaşların oyları için rekabet etmesidir. Seçkinlere siyasi programlarını geliştirmek ve uygulamak için daha serbest bir manevra alanı sağlanır. Genel katılım gerekli görülmemekle birlikte, tüm vatandaşların kamu hizmetlerinden yararlanma hakları konusunda bilgilendirilmesi Zayıf Demokrasi’nin odağını oluşturur. Buna karşın, siyasal kararların dayanakları konusunda karar öncesi ve sonrası bilgi verilmesi gerekli görülmez. Kamuya açık bilginin kamu hizmetleri ile sınırlı olması yeterli kabul edilir (Åström, 2001: 51).

Bilgi işlem teknolojileri; siyasal kurumların hizmetlerle ilgili bilgiyi yayması, siyasal temsilcilerin bilgi ve uzmanlıkla desteklenmesi ve liderliklerinin geliştirilmesi ile vatandaşların kamu hizmetinin müşterisi olarak geri bildirim sağlaması konusunda işlev görür. Zayıf Demokrasi modelinde temel amaç verimliliğin artırılması ve hizmetler arasında seçim imkanının sağlanmasıdır. Hesap verebilirlik ve vatandaşların müşteri rolü öne çıkar. Temsilciler daha serbest bir alana sahiptir. Dijital araçların temel işlevi diğer modellerde olduğu gibi karar veya müzakere değil, bilgilendirme ve danışma üzerine kurulmuştur (Åström, 2001: 51).

Nair’in E-Demokrasi Modeli

Nair’in (2007: 151) dijital demokrasi modeli; a) bilgi açıklama, b) dinleme/danışma, c) çevrimiçi müzakere ve d) çevrimiçi karar verme olarak dört aşamalı olarak tasarlanmıştır. Aşamalara geçildikçe demokrasinin yoğunluğu artmaktadır. Dijital demokrasinin gelişimi kümülatiftir. Demokrasiyi

gerçekleştirmek için kamu görevlilerinin hesap verebilirliği, kamu yönetiminin şeffaflığı ve yönetimin etkinliği gibi alt düzey değerler önemli kabul edilir.

Bilgilerin açıklanması aşamasında kamu kurumları, vatandaşların erişmesi ve fikir oluşturması için internet üzerinden politika konuları hakkında yararlı bilgiler sağlar.

Dinleme/istişare aşamasında kamu kurumları, internet siteleri aracılığıyla vatandaşlardan geri bildirim veya görüş alır.

Çevrimiçi müzakere aşamasında, vatandaşlar ve kamu görevlileri politika konularını çevrimiçi olarak müzakere ederler.

Çevrimiçi karar verme aşamasında, vatandaşlar çevrimiçi biçimde karar vermeye katılır (Nair, 2007: 151).

Päivärinta ve Sæbø'nun E-Demokrasi Modeli

Päivärinta ve Sæbø'nun modeli Partizan, Liberal, Doğrudan ve Müzakereci olarak dört demokrasi türüne dayanır. Demokrasi literatüründe yer alan tanımlamalar e-demokrasinin kategorize edilmesinde kullanılmıştır. Partizan ve Doğrudan Demokrasi'de gündemi vatandaşlar belirlerken, Liberal ve Müzakereci Demokrasi'de gündemi siyasetçiler ve bürokrasi belirlemektedir. Partizan ve Liberal Demokrasi'de vatandaşlar karar alma sürecine dolaylı katılırken, Doğrudan ve Müzakereci Demokrasi'de karar alma sürecinde vatandaşların tanımlanmış rolleri bulunmaktadır. Päivärinta ve Sæbø'nun modelinde yer alan demokrasi türleri aşağıda açıklanmaktadır (Päivärinta ve Sæbø, 2006: 822-827).

Partizan Demokrasi; e-demokrasinin mevcut iktidar yapılarından bağımsız ve onlara karşıt olarak karakterize edilmesine dayanır. Dahl'ın "ideal demokraside vatandaşların çeşitli soruları gerekçeleri ile birlikte gündeme getirebilme eşit fırsatına sahip olması" kriterini esas alır. Partizan demokrasideki girişimler vatandaş tarafından başlatılır ve siyasal karar verme süreçlerine doğrudan değil dolaylı bir müdahale özelliği taşır. Siyasetçilerin süreçlerini kesintiye uğratmadan bilgi işlem teknolojileri ile alternatif siyasi görüş ve eleştiriler için görünürlüğü artırılmasıdır. Siyasi konularda çevrimiçi müzakere, forum, sohbet, sosyal medya, blog vb. dijital araçlar örnek olarak verilebilir. Siyasal karar alma süreçleri ile doğrudan bağlantılı olmaması, ortak görüş oluşturma engelleri ve resmi görüşlerin güçlü savunulması partizan demokrasinin etkisi bakımından zorlukları oluşturur.

Liberal Demokrasi; siyasal kamu kurumları tarafından gündemin oluşturulduğu ve vatandaşların karar alma süreçlerine dolaylı olarak katıldıkları dijital uygulamaları ifade eder. Vatandaşların kamuya yönelik önerilerinin alınması, nasıl e-vatandaş olunacağı konusundaki bilgilendirmeler, siyasetçiler ve bürokrasi ile iletişim kurma mekanizmaları bu kapsamda belirtilebilir.

Vatandaşların ihtiyaçları ile kamunun standartları arasındaki tutarsızlıklar, katılımın zayıflığı, etkileşim azlığı ve siyasetçilerin bilgi eksikliği gibi konular liberal e-demokrasinin zorluklarını oluşturur.

Müzakereci Demokrasi; siyasal kamu kurumları tarafından sunulan dijital süreçler ile vatandaşların karar alma süreçlerine doğrudan katılmasını ifade eder. Dijital uygulamalar klasik mekanizmalara göre katılımı arttırmaktadır. Proje, plan, norm düzenlemesi veya uygulamaların kamu tarafından müzakereye açılması, gençler gibi çeşitli sosyal kesimlerin görüşlerinin tespit edilerek karar süreçlerinde dikkate alınması örnek olarak verilebilir. Müzakereci Demokrasi'nin zorlukları; dijital uygulamaları kullananların sayısının yeterli olmaması, vatandaşlarda katılım ilgisinin düşüklüğü ve kamudaki değişim direnci olarak belirtilebilir.

Doğrudan Demokrasi; temsili demokrasiye radikal bir alternatif oluşturur. Geleneksel siyasal aktörlerin rollerinin azaldığı bir ortamda, ağ tabanlı grup ve bireylerin güçlenmesi temel odağı ifade eder. Dijital araçların geleneksel araçları tamamlayıcı olmaktan çıkarak doğrudan demokrasinin ön koşulu haline geldiği bir durumu tanımlar. Vatandaşların kamuoyu gündemindeki konular ve kamunun karar alma süreçleri ile ilgili aktif katılımı söz konusudur. Müzakere araçları ve e-oylama örnek olarak verilebilir. Dijital araçlar farklı coğrafya ve fiziki ortamlardaki, farklı ilgi alanları ve görüşlere sahip vatandaşlar arasında siyasal katılım bakımından koordinasyonu sağlayan araç durumundadır. Doğrudan demokrasi konusundaki örnekler uygulamada henüz ender görülmektedir (Päivärinta ve Sæbø, 2006: 822-827).

Yukarıda yer alan e-demokrasi modelleri genel olarak analiz edildiğinde; yazarların, BİT alanındaki gelişmeler ve toplumsal yansımalarının demokratik süreçler üzerindeki etkilerini, avantajlarını ve dezavantajlarını anlamaya ve anlamlandırmaya yöneldiği, bu yeni araçlara dayalı bir çerçeve inşa etmeye çalıştığı görülmektedir. Modellere genel olarak bakıldığında demokrasi kalitesinin kademeli olarak arttığı ve bu kademelerin tanımlamalarının birbiriyle benzerlik gösterdiği söylenebilir. Her kademe artışında bilgiye erişim düzeyi ve siyasal aktörler arası etkileşim artmaktadır. Siyasal aktörler pasif konumdan aktif konuma geçmekte ve kamu karşısındaki katılım düzeyleri yükselmektedir. Modellerdeki tartışmalarda, teknolojinin demokrasi için önemli bir araç olduğu, başta kapsam sınırlılıkları olmak üzere dezavantajlarının da bulunduğu ve demokrasi konusunda yaşanan problemler ve tartışmaların e-demokrasi araçlarını da etkilediği tespitleri dikkat çekmektedir. Nihai olarak demokrasi alanındaki güncel tartışmaların e-demokrasi modellerine doğrudan yansıdığı ve teknolojik araçların gelişip toplumdaki kullanım oranı arttıkça bu konudaki teorik yaklaşımların daha da zenginleştiği görülmektedir.

Uluslararası Örgütlerin E-Demokrasi Çerçevesi

Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği ve OECD gibi uluslararası örgütler, birçok siyasal ve yönetsel konunun uygulamaya geçmesi, dolayısı ile karşı karşıya olunan problemlerin çözülmesi ya da çeşitli gelecek hedeflerine ulaşılması konusunda çaba göstermektedirler. Gerek ulusal düzeyde ve gerekse yerel düzeyde uygulamalar için politikalar, modeller, standartlar, rehberler, iyi uygulama örnekleri, değerlendirme göstergeleri vb. belgeler üretilerek paydaşlara sunulmaktadır. Hükümetlerin veya yerel yönetimlerin nasıl uygulama yapması gerektiği, hangi aşamada olduğu, eksiklikler, öncelik verilecek alanlar ve geliştirme için neler yapılması gerektiği noktasında genel bir çerçeve sunan bu örgütlerin e-demokrasi ile ilgili temel yaklaşımları aşağıda incelenmektedir.

Birleşmiş Milletler'in E-Demokrasi Çerçevesi

Birleşmiş Milletler'in raporlarında e-devletin rolünün; kamu hizmetlerinin sağlanması, pandemiler gibi kriz ve acil durumlara müdahale edilmesi, küresel ve bölgesel düzeylerde dijital birlikte iş yapma ve iş birliğinin güçlendirilmesi açısından geliştiği ve bu sürecin devam edeceği öngörülmektedir. Dördüncü sanayi devriminin dünyayı değiştirdiği, dijitalleşmenin ve buna bağlı olarak dijital kamu yönetiminin iş birliğini, bağlantıyı ve sürdürülebilir kalkınmayı teşvik ettiği belirtilmektedir (United Nations, 2022: 165).

Birleşmiş Milletler'in e-demokrasi konusundaki temel yaklaşımı politika belgeleri ve hedeflerin hayata geçmesinde dijital mekanizmaların önemli bir araç olduğudur. Örneğin; 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları, insanlar, dünya, refah, barış ve ortaklık için bir gündem sunmakta ve insanlığı ileriye taşıyabilecek yenilikçi çözümleri benimseyerek, tüm ülkelerde sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına yönelik yeni yaklaşımları teşvik etmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojileri; yönetişimde yeniliğin teşvik edilmesi, e-devletin gelişiminin desteklenmesi ve birden çok sektörde sürdürülebilir kalkınmanın daha geniş hedeflerine ulaşılması konusunda kilit role sahiptir. 2030 amaçlarının tümünde dijital araçların katkısı vurgulanmaktadır. Özellikle, 16'ncı "barış, adalet ve güçlü kurumlar" ve 17'nci "amaçlar için ortaklıklar" kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesinde dijital araçların doğrudan bir etkisi olduğu kabul edilmektedir (United Nations, 2020: 165-166).

2001 yılından bu yana, Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Departmanı, Birleşmiş Milletler E-Devlet Araştırması aracılığıyla üye devletlerde e-devletin gelişimini izlemektedir. Bu raporlar, dijital kamu hizmetleri hakkında uzun vadeli bir çerçeve sağlamak ve e-devlet gelişimini ölçmek ve değerlendirmek için bir ölçüt işlevi de görmektedir. Endekste, küresel, bölgesel, ulusal ve yerel düzeylerde e-devlet gelişimindeki ilerlemenin bir değerlendirmesi sunulmakta ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılması için gerekli olan temel dijital ilkelere ilişkin gözlemler paylaşılmaktadır. Bu

endekslerde ele alınan temel başlıklardan birisi de e-katılım'dır. E-devletin artık yönetişimin temel bir özelliği haline geldiği ve kamu yönetiminin neredeyse her düzeyinde merkezi bir rol oynamaya başladığı tespiti yapılmaktadır. Birleşmiş Milletler tarafından e-devlet araştırmasında e-katılım; “politika yapımı, karar alma, hizmet tasarımı ve sunumu süreçlerini daha katılımcı, kapsayıcı ve müzakereci hale getirmek için vatandaşları bilgi işlem teknolojileri yoluyla bu süreçlere dahil etmek” biçiminde tanımlanmaktadır. Diğer taraftan e-katılım; kapsayıcılık, e-devlet, katılımcılık ve şeffaflığın ortak paydası olarak konumlandırılmıştır (United Nations, 2020: 115-116).

Birleşmiş Milletler'in e-katılım çerçevesi 2003'ten itibaren üç katmanlı olarak ele alınmaktadır. a) e-bilgi: Vatandaşların kamusal nitelikteki bilgilere bir talebe dayalı ya da dayanmadan erişiminin sağlanması yoluyla katılım. b) e-danışma: Vatandaşları kamu politikaları ve hizmetlerine katkılarda bulunmaya ve bunlar üzerinde müzakere etmeye dahil etmek. c) E-karar verme: Politika alternatiflerinin ortak tasarımı ile hizmet bileşenleri ve sunum yöntemlerinin ortaklaşa yapımı yoluyla vatandaşların güçlendirilmesi (United Nations, 2022: 200). E-katılım kamunun vatandaşlara temel bilgileri sağladığı tek yönlü e-bilgi düzeyi ile başlamakta ve vatandaşların kamuya girdiler verdiği iki yönlü e-danışma aşaması ile devam etmektedir. Üçüncü e-karar aşamasında, vatandaşlar politika süreçlerine liderlik ederek ana aktör haline gelmektedir.

Avrupa Birliği E-Demokrasi Çerçevesi

Avrupa Birliği üye devletleri, kendi yetki alanlarındaki herkes için Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde yer alan insan haklarını ve temel özgürlükleri güvence altına alma yükümlülüğüne sahiptir. Bu yükümlülük internet kullanımı bağlamında da geçerli kabul edilmektedir. İfade özgürlüğü hakkının korunması, bilgiye erişim, toplanma özgürlüğü hakkı, siber suçlardan korunma ve özel yaşam hakkı ile kişisel verilerin korunmasına ilişkin diğer Avrupa Konseyi sözleşmeleri ve belgeleri dijital alanda da geçerli kabul edilmektedir. İnternetin kamu işlerinin yürütülmesinde şeffaflık ve hesap verebilirlik bakımından sağladığı fırsatlar bağlamında, vatandaşların demokratik yaşama katılmak için interneti kullanmak konusunda yetkilendirilmesi Avrupa Birliği'nde temel bir politika haline gelmiştir (European Council, 2014: 5).

Avrupa Birliği (AB) yaklaşımlarında e-demokrasi; demokrasiyi, demokratik kurumları ve demokratik süreçleri desteklemek ve demokratik değerleri yaymak için çeşitli stratejilerden biri olarak kabul edilmektedir. Temel amaç, meşru demokratik süreçlerin elektronik olarak desteklenmesidir. Başka bir deyişle, e-demokrasi, geleneksel demokrasi süreçlerine ek ve tamamlayıcıdır ve bunlarla bağlantılı kabul edilmektedir (Korthagen, Keulen, Hennen, Aichholzer, Rose, Lindner, Goos, ve Nielse, 2018: 5).

Demokrasi ve dijitalleşme alanındaki Avrupa Birliği politikasının, üç temel kavram tarafından yönlendirildiği söylenebilir. a) tüm insan haklarını kapsayan, kalkınma iş birliğine hak temelli yaklaşım, b) kalkınma politikasında dijital çözümlerin ve teknolojilerin yaygınlaştırılması ve c) vatandaşları güçlendirmek ve daha dayanıklı demokrasiler inşa etmek (Wagner, Ferro ve Gsenger, 2022: 3).

2017 tarihli Avrupa Birliği belgesinde dijitalleşme politikasının dört ana önceliğe sahip alanları; a) dijital erişimin kolaylaştırılması, b) dijital okuryazarlık ve becerilerin geliştirilmesi, c) büyüme, girişimcilik ve iş oluşturma için dijitalin desteklenmesi ve d) bir kolaylaştırıcı olarak dijital çözümler ile Birliğin diğer politika alanlarının desteklemesi olarak tespit edilmiştir (European Commission, 2017: 16-20). Sonuç olarak AB'nin dijitalleşme politikasının bütüncül bir yaklaşıma sahip olduğu görülmektedir. AB toplunun dijital becerilerinin geliştirilmesine ve böylece bireylerin dijitalleşme sayesinde güçlenerek aktif vatandaş konumuna gelmesine oldukça önem vermektedir. Ayrıca AB, dijitalleşmeyi kalkınma büyüme ve girişimcilik açısından da önemli bir araç olarak görmekte ve bu alanlarda ortaya çıkan engellere yönelik dijital cevaplar vermeye hazırlanmaktadır. Bunun yanında AB özel ve kamu sektöründeki kurumsal gelişmeyi sağlamada da dijital avantajlardan yararlanmayı amaçlamaktadır.

2020-2024 İnsan Hakları ve Demokrasi Avrupa Birliği Eylem Planı'nda öncelikli olarak yapay zekâ dahil olmak üzere yeni teknolojilerin fırsatlarını en üst düzeye çıkarmak için uluslararası ve ülke düzeyinde insan hakları ve demokrasiler açısından oluşabilecek dezenformasyon başta olmak üzere risklere karşı dikkatli olarak, tartışmaların ve eylemlerin teşvik edilmesi hedef olarak belirlenmiştir. Dijital ortamda insan haklarını ve demokrasiyi koruyan uluslararası standartların geliştirilmesi, değerlendirilmesi ve uygulanmasının önemine vurgu yapılmaktadır. Teknoloji şirketlerinin dijital demokrasi için teşvik edilmesi, dijital teknolojinin geliştirilmesinde insan hakları ve demokratik ilkelere saygılı olunması, medya okuryazarlığı ve dijital becerilerin geliştirilmesi, çevrimiçi ortamda ifade özgürlüğü, medya özgürlüğü ve çoğulculuğun korunması eylem planındaki temel hedeflerden bazılarıdır (European Union, 2020: 7-8).

Dijitalleşme ve demokrasi alanında diğer Avrupa Birliği belgeleri; “Çevrimiçi ve Çevrimdışı İfade Özgürlüğüne İlişkin AB İnsan Hakları İlkeleri”, “İnternet Kullanıcıları için İnsan Hakları Rehberi”, “Siber Diplomasi Konsey Kararları”, “Avrupa Birliği Siber Güvenlik Stratejisi Belgesi” olarak belirtilebilir (Wagner, Ferro ve Gsenger 2022: 5). Avrupa Birliği, e-demokrasiyi de içeren dijitalleşme süreci ile ilgili olarak temel politika belgeleri yanında 2010 tarihli ISA1 Programı, 2015 tarihli ISA2 Programı, 2020 tarihli Yeni Dijital Avrupa Programı gibi modeller ile bu alanda gelişmeyi desteklemektedir. Diğer taraftan Birlik kurumsal olarak e-oylama, e-dilekçe, e- bütçeleme, e-danışmanlar, e-müzakare vb. araçların uygulanmasını teşvik etmektedir.

OECD'nin E-Demokrasi Çerçevesi

OECD genel olarak kamu politikalarının oluşturulmasında vatandaşların katılımını arttırmak konusunda dijital mekanizmaları önemli araç olarak kabul etmektedir. OECD'nin siyasal katılım konusundaki “bilgilendirme”, “danışma” ve “aktif katılım” aşamaları e-demokrasi için de çerçeve olarak belirlenmiştir. Özellikle aktif katılım aşamasında politika oluşturma ve karar süreçlerine vatandaşların aktif olarak katıldığı, kamu ile ortaklığa dayalı bir ilişki sistemi tanımlanmaktadır. Nihai sorumluluk kamuya ait olmakla birlikte, vatandaşların politika seçenekleri önerme ve politika diyalogunu biçimlendirmedeki rolleri vurgulanmaktadır. Dijital demokrasinin bir araştırma ve uygulama alanı olarak gittikçe artan olgunluğuna sahip olduğu tespiti de yapılmaktadır. E-demokrasinin başlıca yararları; dijital araçlar ile vatandaşların politika süreçlerine katılması, daha kaliteli politika üretilmesi, politikanın benimsenmesi ve güvenin inşa edilmesi ve son olarak politika sorumluluğunun paylaşılması olarak ifade edilmektedir (OECD, 2003: 32-33).

OECD'nin dijital kamu yönetimi konusundaki temel öneri strateji başlıklarını; açıklık ve şeffaflık, politika oluşturma ve hizmet sunumunda çok aktörlü katılım, veriye dayalı kültür oluşması, gizlilik ve güvenlik, liderlik ve siyasi taahhüt, koordinasyon odaklı etkin yönetim mekanizmaları, kurumsal kapasite güçlendirme, dijital teknoloji satın alınması ve yasal çerçevenin geliştirilmesi oluşturmaktadır (OECD, 2020a: 12).

OECD'nin dijital hükümet yaklaşımında altı önemli boyuta vurgu yapılmaktadır. Bunlar; kullanıcı odaklılık, devleti bir platform haline getirme, dijital dayalı yeniden tasarım, veri odaklı kamu sektörü, proaktiflik ve varsayılan olarak açıklık biçiminde sunulmaktadır. Altı boyutun ortak noktası vatandaşların süreçlere aktif katılımını sağlayacak dijital süreçlerin tutarlı, erişilebilir, koordinasyona dayalı, etkileşimli ve etkin biçimde kurulması olarak belirtilmektedir. Bu çerçevede kamuda dijital dönüşümün gerçekleştirilmesinin katılım yanında etkinlik ve verimliliği de geliştireceği önemli bir sonuç olarak ifade edilmektedir (OECD, 2020b: 6).

OECD yayınlarında e-demokrasinin daha iyi anlaşılması konusunda önemli tespitler de bulunmaktadır. Teknolojinin önemli olmakla birlikte çözüm değil kolaylaştırıcı olduğu, dijital mekanizmalardan en iyi şekilde yararlanmak için çevrimdışı klasik araçlarla entegrasyon sağlanması gereği ifade edilmektedir. Ayrıca, online bilgilendirmenin önemli olmakla birlikte niceliğin fazla olmasının niteliğin arttığı anlamına gelmediği, ilave dijital müzakere ortamlarının oluşturulması gerektiği, politika oluşturma sürecinde dijital katılımın önündeki engellerin teknolojik olmaktan ziyade kültürel, örgütsel ve mevzuat kaynaklı olduğuna vurgu yapılmaktadır (OECD, 2003: 9).

OECD'nin tespitlerine göre e-katılım için beş zorluk alanı belirtilmiştir. (1) *ölçektir*. Bireyin sesinin kitlesel tartışmalarda kaybolmadan duyulması buradaki temel zorluktur. Birey kamu tarafından nasıl dinlenecek? Ölçek dengesi ile farklı toplulukların dahil edilmesi bir zorluk alanıdır. (2) *kapasitedir*. Gerek dijital altyapı ve gerekse dijital katılım mekanizmalarının kurulması ve yönetilmesi kapasite geliştirme ihtiyacını doğurmaktadır. Diğer taraftan toplumdaki dijital bölünme düzeyi kapasite alanında aşılması gereken diğer bir zorluktur. (3) *tutarlılık*; politika oluşturma döngüsünün her aşamasında alınan girdilerin, sürecin diğer aşamaları ile uygunluğunun sağlanması, bilgi yönetimi tekniklerinin politika oluşturma döngüsünü ne ölçüde desteklediğine dikkat edilmesini içerir. (4) *değerlendirme*; çevrimiçi katılımın politika oluşturmaya ne kattığı, yararları ve etkilerinin değerlendirilmesini ifade eder. (5) *taahhüttür*. Vatandaşların dijital ortamda bilgilendirilmesi ve aktif katılımı ile elde edilen girdilerin kamu tarafından politika ve diğer süreçlerde kullanıldığı yönünde vatandaşlarda meşru beklentilerin oluşturulmasını ifade eder (OECD, 2003: 17-18).

E-demokrasi Bağlamında Yerel Yönetimler

Yerel yönetimler, ülkelerdeki siyasal rejimin demokratik niteliğini geliştiren ve demokrasi bakımından önemli avantajlara sahip idareler olarak kabul edilir. Yerel yönetimler, merkezi örgütlenme modeline göre demokratik değerleri yerine getirme noktasında daha fazla potansiyele sahiptir (Stoker, 1996: 8). Yerel yönetimler, tarihsel gelişmenin de beslediği bir anlayışla demokrasinin temellerinden özgürlük, eşitlik, temsil ve katılım gibi birçok değerlerin daha kolay hayata geçirildiği yönetim birimleridir. Vatandaşların özgürlüklerini kullanabilmeleri için yerel düzey ölçek bakımından daha elverişli bir ortam sunmaktadır (Oktay, 2022: 51). "Birim ne kadar küçük olursa, vatandaşların hükümetlerinin kararlarına katılma fırsatı o kadar artar (Dahl, 1967: 960)" düşüncesi de yerel yönetimlerin demokrasinin gereklerinden olan eşit katılım ilkesinin sağlanması bakımından önemli bir fırsat sunduğunu göstermektedir.

İngiltere'deki yerel yönetim savunucuları arasında öncü olarak görülen John Stuart Mill ilk kez 1861 yılında yayınlanan "Temsili Hükümet Üzerine Düşünceleri" adlı eserinde yerel yönetimleri merkezileşme eğilimine karşı bir savunma aracı, daha etkili ve demokratik bir hükümet sistemi sağlamak adına değerli bir gelenek olarak ifade etmiştir (Stoker, 1996: 6). Mill bunu iki nedene bağlamıştır. İlk olarak yerel yönetimlerin siyasal kurumlarının katılımı artırma ve vatandaşlara siyasal deneyim sağlayarak eğitim verme potansiyelinin olduğundan bahsetmiştir. İkinci olarak ise yerel halkın ilgi, bilgi ve denetleme kapasitesinin verimli ve etkin bir hizmet sunumuna olumlu etkisinin bulunduğunu ileri sürmüştür. Dolayısıyla Mill'e göre yerel yönetimler hem demokratik idealleri yerine getirme hem de etkin bir hizmet sunumu açısından büyük imkanlar barındırmaktadır. 18. yüzyıla gelindiğinde benzer şekilde Rousseau da vatandaş sayısı ve yüzölçümü oranı arttıkça vatandaşların karar verme süreçlerine katılımı,

eşitlik, hükümet üzerinde etkili kontrol, siyasi akılcılık, samimiyet ve sivil mutabakat olasılığının azaldığını ifade etmektedir (Dahl ve Tufte, 1973: 6).

Yerel yönetimler; aktif yurttaşlığı geliştirmesi, vatandaşlar ve temsilciler için siyasal eğitim sağlaması, yerel temsili ve katılımı sağlaması, halka dönüklüğü geliştirmesi, yerel kimliğin oluşmasına ve korunmasına katkıda bulunması, yerel topluluk üyelerinin ihtiyaç ve isteklerini yansıtabilmesi, hizmetleri yerel koşullara daha duyarlı sunulabilmesi, yerel topluluk üyelerine güç, fırsat ve seçenek sağlaması, yerel topluluk kurum ve kuruluşları aracılığı ile yeni demokratik alanların ortaya çıkmasına katkıda bulunması gibi yönleri ile demokrasiyi güçlendiren kurumlar olarak görülür (Yıldırım, 1993: 37).

Ancak, yerel demokrasiye ilişkin farklı görüşlerin bulunduğu da ifade edilmelidir. Bir diğer kesim yerel yönetimlerin küçük ölçekli olmasından kaynaklı “demokratik avantajlarının çoğu kez abartılmış ve romantize edilmiş olduğunu ve demokratik eksikliklerinin göz ardı edildiğini (Newton, 1982: 191)” ileri sürmektedir. Newton (1982: 192-196) kurumların büyüklük veya küçüklüklerinin demokratik idealleri sağlamada etkili olmadığını, bunun daha çok demokratik kültür ve davranışlarla ilişkili olduğunu ve küçüğü iyi büyüğü kötü olarak etiketlemek yerine herhangi bir boyuttaki kurumun nasıl daha demokratik ve etkin bir hale getirileceğine odaklanılması gerektiğini ifade etmektedir. Buna göre, şayet o bölgede demokratik kültür hâkim değilse, yerel yönetimlerin de demokratik idealleri yerine getirmede pek etkisi olmayacaktır.

Dahl ve Tufte (1973) da küçüklük ve demokrasi arasındaki ilişkiyi inceledikleri “Küçüklük ve Demokrasi (Smallness and Democracy)” isimli eserlerinde boyutun demokrasi üzerinde pozitif veya negatif anlamda kayda değer bir etkisinin olmadığını bulmuşlardır. Ayrıca Dahl (2005: 131) yerel politikaların belirlenmesinde çok az insanın doğrudan etkisi bulunduğunu ileri sürmekte ve hatta seçilen yerel yöneticilerin seçim süreci boyunca kendilerine yardım eden sadık seçmenlerini ödüllendirme eğiliminde bulunduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla yerel demokrasinin de avantajlı ve dezavantajlı yönlerine ilişkin farklı görüşler bulunmaktadır. Bir kısım yerel yönetimleri demokrasinin en güzel örneği olarak görürken diğer kesim sorunlu alanlara da dikkat çekmektedir.

İnsanların eşit bir şekilde kendileri adına alınan kararlarda söz sahibi olmasını ifade eden demokrasi son yıllarda etkinliği açısından sorgulanır hale gelmiştir. Özellikle günümüzde temsili demokrasinin ortaya çıkardığı sorunlar Atina'nın doğrudan demokrasi modelinin yeniden nasıl hayata geçirilebileceğinin yollarını aramaya itmiştir (Roeder, 2005: 49). Vatandaşların iradesini yalnızca seçim sandığında gösterebildiği, onun dışında alınan kararlara herhangi bir katılımlarının sağlanmadığı ve yalnızca teknokratların aldığı kararlara rıza gösterme zorunluluğunun bulunduğu temsili demokrasi,

seçmenlerde ilgisizlik, siyasal sinizm, yabancılaşma ile seslerini protesto ve benzeri (bazen şiddet içeren) toplumsal hareketler aracılığıyla duyurmaya çalışma gibi olumsuz durumlar ortaya çıkarmaktadır (Kersting, 2012: 14-15).

Kneuer (2016: 667) ise e-demokrasinin daha çok toplumsal entegrasyonu sağlayıcı bir işlevi bulunduğunu da ileri sürülmektedir. Çünkü e-demokrasi toplumsal aktörlere (özellikle marjinalleştirilmiş olanlara) kurumsallaşmış kanalların vermediği fırsatı tanımakta, geleneksel medyanın filtreleyici fonksiyonundan kurtarmakta ve böylece onlara kamuoyu oluşturma ve seslerini duyurma noktasında alternatif olanaklar sunmaktadır. Buradan hareketle toplumun bütün kesimlerinin dahil olduğu karar verme süreci ile artan bilgi alışverişinin aynı zamanda şeffaflık ile hesap verebilirlik gibi önemli ilkelerin etkinliğini artırabileceği ve devlet ile vatandaş arasındaki gittikçe derinleşen güven krizinin onarılabileceği ifade edilebilir.

Özellikle vatandaş ile yönetim arasındaki iletişim ve bilgi eksikliğinden kaynaklanan bu demokrasi krizinin çözümünde yönetimlere fırsatlar sunan en güncel aracın BİT olduğu ifade edilebilir (Tsagarousianou, 1999: 198). BİT'lerin bilgi dolaşımını sağlayıp taban hareketliliğini artıracığı, toplumsal kopuşa neden olan bireyselleşmiş toplumu yeniden bütünleştireceği ve bu şekilde katılımcı yurttaş kültürünü canlandırıp siyasal kurumların vatandaşları yabancılaştırıcı etkisinden kurtaracağı ileri sürülmektedir. Çünkü BİT sayesinde siber alana aktarılan demokrasi tahayyülleri aracılığıyla sosyal ve siyasal hayat merkeziyetçilikten uzaklaştırabilecek ve vatandaşlar güçlendirilerek demokrasi dönüşüm sürecine girecektir (Negroponte, 1995: 229; Kersting, 2012: 11).

E-Demokrasi'nin Yerel Yönetimler İçin Avantajları ve Muhtemel Zorluklar

Dijital dönüşümün kamu yararına hizmet etmesini sağlayacak dijitalleşmeye artan bir ihtiyaç bulunmaktadır. Dijital platformlar, sistemler ve yapay zekâ gibi teknolojiler hayatımızın dokusuna her zamankinden daha derin nüfuz ederek hizmetlerin yapısını ve ekonomilerin temellerini değiştiriyor. Dijital teknolojilerin hem olumlu hem de olumsuz yanları vardır; bu durum, dijital dönüşümün kamu yararına olmasını ve kamuya değer katmasını nasıl sağlayacağımızın değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır (UNDP, 2023: 4).

E-demokrasi yaklaşım ve uygulamaları, ulusal düzeydeki siyasal ve yönetsel kurumlar yanında yerel yönetimler için de önemli imkân ve fırsatlar sunmaktadır. Yerel yönetimlerin özünde var olan demokratik niteliklerini geliştirmeleri, kurum kültüründeki dönüşümün desteklenmesi, siyasal temsilcilerin güçlendirilmesi ve yerel katılımın çok yönlü artırılması noktasında e-demokrasi oldukça işlevseldir. Siyasi irade, güvenli ve kapsayıcı dönüşümün, özellikle de katılımın anlamlı kapsayıcılık ve katılıma dönüşmesi açısından merkezi bir öneme sahiptir. Vatandaşların bilgilendirilmesi, danışma faaliyetleri ve aktif katılım

mekanizmaları e-demokrasi araçları ile daha etkili sonuçlar üretebilir. E-demokrasi, doğrudan demokrasiye alan açarak gelişmesini sağlar.

Spirakis vd. (2010: 82) e-demokrasinin yerel yönetimler için sunduğu faydaları şu şekilde sıralamıştır:

- “yereldeki vatandaşlar ve topluluklar, fikirlerini söyleme ve siyasi tercihlerini yapma imkanına sahip olduklarından, yerel ve kamusal konularda daha fazla yetki ve sorumlulukları vardır,
- yerel konseyler vatandaşların görüşlerini dinleyebilir ve BİT aracılığıyla vatandaşları temsil edebilir,h
- vatandaşlar birbirlerini dinlemeyi, kamusal diyaloglara ve yerel tartışmalara katılmayı ve birbirlerine hoşgörü göstermeyi öğrenirler,
- vatandaşlar ve topluluklar yerel ve ulusal meselelere daha etkin bir şekilde dahil edilebilir .”

Pena-Lopez, e-demokrasinin siyasi partiler ve vatandaşlar için çeşitli faydaları bulunduğunu ileri sürmüştür. Buna göre e-demokrasi sayesinde siyasi partiler “yeni kurumsal kanallara ulaşabilir, yeni oluşan platformlarda daha hızlı bilgi ve iletişim imkânı bulabilir. Hem vatandaşla hem de kendi üyeleriyle daha iyi iletişim kurarak tabanının katılımını arttırabilir” (2011: 7). Bu durum yerel düzeyde de geçerlidir. Siyasi partiler yerel seçimlerde e-demokrasi vasıtasıyla vatandaşlarla doğrudan iletişime geçebilir, kendileri hakkında daha net ve hızlı bilgi aktarımı yapabilir, kendilerini daha iyi tanıtarak etkili bir kampanya süreci geçirebilirler.

E-demokrasinin yerel düzeyde vatandaşlar için sağladığı diğer yararlar; “müzakereci demokrasiye geçiş imkânı, karar verme sürecine aracısız katılma, gündem belirlemede rol oynama, en marjinal olan konular dahil tüm konuların ele alınabilmesi, daha fazla fikir birliğine varma ihtimali sonucu “kolektif bilgeliğin” inşası, demokrasinin kaynağı olan bağımsız bilgiye doğrudan erişebilme ve daha kolay izleme imkanları yakalama olarak belirtilebilir (Pena-Lopez, 2011: 6).

BİT’in sağladığı imkanlar ile e-oylamadan yararlanılarak yerel konulara dair halk oylamaları daha kolay ve sık biçimde yapılabilir. Politika yapım sürecinin zenginleştirilmesi, sivil toplumla etkileşimin geliştirilmesi, siyasi ve demokratik süreçlere ilginin artırılması, siyasal süreçlere yabancılaşmanın azaltılması ve politika yapıcılar ile vatandaşların buluşturulması e-demokrasinin diğer faydaları olarak ifade edilebilir.

BİT'e dayalı uygulamalar etkin kullanılarak vatandaş katılımının önündeki geleneksel engellerden olan zaman, mesafe, maliyet, bürokratik süreçler, önyargı, güven azlığı veya fırsat eksikliğinin etkileri azaltılabilir. Yerel yönetimlerin BİT uygulamaları sayesinde vatandaşların söz sahibi olduğu, sesini duyurabildiği, yönetici ve temsilcilerle bire bir iletişim halinde olduğu ve kamusal kararları etkileyebildiği demokratik ortam gelişir.

E-demokrasi sayesinde yerel yönetimler ile vatandaşlar arasındaki güvene dayalı ilişki düzeyi artar. Yerel yönetimlerin BİT temelli uygulamalar aracılığıyla vatandaşa bilgi sunması, şeffaflık ve hesap verebilirlik kapsamını genişletir. Yerel bürokrasi daha açık bir sistem haline getirilerek, halkın ve temsilcilerin denetimi artırılabilir.

E-demokrasi hem yerel yönetim hem de vatandaş açısından bürokratik süreçleri iyileştirme fonksiyonuna da sahiptir. E-demokrasinin boyutlarından olan e-devlet sayesinde vatandaşlar BİT ile dijital ortama entegre edilmiş hizmetlerden daha hızlı, her yerden erişilebilir, güvenli ve kaliteli biçimde yararlanır. Kamu hizmetlerinin verimliliği, etkinliği ve fayda-maliyet düzeyi artar. BİT temelli uygulamalar aracılığıyla tesis edilen demokratik mekanizmalar sayesinde vatandaşların talepleri ve ihtiyaçları daha kolay tespit edilir. Hizmet sunumuna ilişkin doğru kararlarla bütçe israfının önlenmesi, ihtiyaca uygun daha kaliteli hizmet düzeyi sağlanması ve idare ile vatandaş arasındaki uyum artması sağlanır.

E-demokrasinin yerel yönetimlere sağladığı yararlardan bir diğeri de dezavantajlı konumda bulunan vatandaşların yönetime katılmasını kolaylaştırmasıdır. Örneğin, engelli bireylerin, bilgiye erişimleri, ilgili kurumlarla iletişimlerini kısıtlı durumdadır. Yerel yönetimlerin görev kapsamına giren fiziksel erişilebilirlik, ulaşım, sosyal yardım ve benzeri ihtiyaçlarının karşılanmasında eksiklikler oluşabilmektedir. BİT temelli uygulamaların yaygınlaşması engelli bireylerin karar alma ve uygulama süreçlerine doğrudan katılımını kolaylaştırmaktadır. Engelliler dışındaki diğer dezavantajlı kesimlerin de karar süreçlerine katılımları, bu kesimlerin özel durumlarının gerektirdiği bilgi ihtiyacı, hizmet talebi, problemler ve diğer konular BİT'e dayalı çözümlerle yerel yönetimlere daha etkili biçimde ulaştırılabilir. Hizmetlerin vatandaşlara daha eşit ve adil sunulmasında BİT araçları önemli yere sahiptir.

E-demokrasi Alanında Zorluklar ve Engeller

Dijital sistemler, politika oluşturma sürecine her zamankinden daha fazla insanın dâhil edilmesini mümkün hale getirmiştir. Ancak, yerel yönetimlerin demokratik niteliğini artırma potansiyeline sahip e-demokrasi araçlarının etkin sonuçlar üretmesini zayıflatan, zorluk ve engel oluşturan konular da bulunmaktadır. BİT'e dayalı araçlar demokrasinin zenginleşmesine katkı vermekle birlikte tek başına demokratikleşmeyi sağlayamaz. Yerel düzeydeki demokratik kültürün zenginliği

ve uygulamaların gelişmişliği e-demokrasi süreçlerini de doğrudan etkilemektedir. Demokratik toplum ilişkileri ve yapılarının gelişmesi ile siyasal sistem tasarımı ve uygulamaları asıldır. E-demokrasinin etkin işlemesi demokratik gelişmişlikle doğru orantılıdır. Toplumun genel olarak demokrasi ve özel olarak e-demokrasi konusundaki bilgi ve ilgi düzeyi de sonuçlar üzerinde olumlu ya da olumsuz etki gösterir.

E-demokrasi mekanizmalarının karar alma ve kamu hizmeti süreçleri üzerinde etkili olmadığı, ilgili yerel yönetimin sisteme yapılan girdileri yeterli düzeyde dikkate almadığı ve bunları uygun çıktılara dönüştürmediği bir ortamda e-demokrasi araçlarına ilgi de azalmaktadır. Yerel yönetimlerdeki temsilciler ve bürokrasinin e-demokrasi ve kuruma etkileri konusunda bilgi ve ilgiye sahip olması gerekir. Siyasal temsilciler tarafından destek verilmeyen, bürokrasinin benimsemediği ve uyum sağlamadığı bir ortam e-demokrasinin gelişimini sınırlamaktadır.

Toplumdaki dijital eşitsizlik düzeyi de e-demokrasi üzerinde olumsuz etkide bulunabilir. Eğitim eksikliği, yaşlılık, gelir düşüklüğü, kırsal yaşam şartları vb. konulara dayalı olarak dijital erişimi kısıtlı olan toplumsal kesimlerin varlığı e-demokrasinin kapsayıcılığını azaltmaktadır. Ayrıca siyasal katılım konusunda kabul edilen problemlerin e-demokrasi için de geçerli olduğunu belirtmek gerekir. Siyasal katılımında toplumun çeşitli kesimlerini harekete geçiren amaç ve motivasyonlar farklı olabilir. Bu durum e-demokrasi uygulamalarına toplumsal kesimlerin katılım yoğunluğunu farklılaştırarak kapsamı daraltır ya da genişletir. Elde edilen sonuçların kapsayıcılığı yanıltıcı olabilir. Bireylerin menfaatleri ile toplumsal menfaatlerin farklılığı ve bunların katılım üzerindeki etkisi farklı sonuçlar vermektedir. Azınlık ya da çoğunluğun siyasal katılım süreçlerine hâkim olması da olumsuz bir durumdur. Diğer taraftan e-demokrasi mekanizmaları ile sisteme yapılan yoğun talep sistemi tıkayarak işlevsiz hale getirebilir.

Dijital süreçlerde kullanılan kişisel verilerin gizliliği ve güvenliğinin sağlanması anahtar bir konudur. Bu alanda problemlerin ortaya çıkması, siber saldırılar, sistemdeki verilerin gelecek dönemde vatandaşlar aleyhine kullanılma ihtimali vb. konular e-demokrasi uygulamalarına duyulan güveni, dolayısıyla sisteme katılımı azaltır. Bu bağlamda sosyal medyadaki dezenformasyon ve misenformasyona dayalı bilgilerin çokluğu, manipülasyonlar, trol ordularına dayalı iletişimin yoğunluğu, belediye başkanlarının sosyal medya hakimiyeti ile “elektronik bonapartizm” oluşturmaları vatandaşların dijital ortam üzerinden bilgi edinme, danışma ve aktif katılım sağlama düzeyini düşürebilir.

Dijital platformlar, yapay zekâ, içerik ve siber güvenlikle ilgili kurumlarda tekelleşme düzeyinin yüksekliği ve bu kurumlardaki yönetim açığının varlığı kamu yararı bağlamındaki sorgulamayı beraberinde getirmektedir. Algoritmalar ve yapay zekâ, inovasyon için yeni fırsatlar sunarken,

hesap verebilirlik ve şeffaflık konusunda zorluklar oluşturmaktadır. Dijital platformlar giderek bireylerin haberler de dahil olmak üzere bilgiye erişme aracı haline geliyor. Platformlar bilgiye erişmenin ve kamusal söylemi demokratikleştirmenin yeni yollarını mümkün kılarken, bağımsız kitle iletişim araçlarının azalması hesap verebilirlik ve demokratik süreçlere yönelik kritik altyapıyı zorlamaktadır. Sonuçta teknoloji tarafsız değildir. Buna karşın, kamu yararına hizmet eden dijital teknolojilere dayalı “dijital kamu altyapısının” kurulması yönündeki çabalar da artmaktadır (UNDP, 2023: 5, 19).

E-demokrasi uygulamalarının etkin kullanımında yerel yönetimin kurumsal olarak dijital dönüşüm düzeyi de önemlidir. E-demokrasi uygulamaları ile kurumsal süreçlerin dijital ortamda entegrasyonunun sağlanması etkinliği arttırmaktadır. Akıllı şehir konseptinin yetersiz oluşu, e-demokrasiyi de zayıflatmaktadır. Dijital dönüşüm ve e-demokrasi uygulamaları gerek sabit yatırım olarak gerekse işletme sürecinde belli bir kaynak ve uzmanlık gerektirmektedir. Yerel yönetimlerin ölçekleri küçüldükçe bu ihtiyaçları karşılamak güçleşir. Diğer taraftan şehirlerin farklı ve öncelikli ihtiyaçlarının varlığı dijital alana ayrılan kurumsal ilgi ve kaynağı daraltabilmektedir.

Yerel Yönetimler için Temel E-demokrasi Yöntemleri

E-demokrasi uygulamaları genel olarak “e-bilgi, e-müzakere, e-şikâyet, e-dilekçe, e-girişim, e-kampanya, e-danışma, e-katılımcı bütçeleme, e-oylama” şeklinde sıralanmaktadır (Lindler ve Aichholzer, 2020: 23). Bu uygulamaların yukarıda ifade edilen Birleşmiş Milletlerin e-demokrasi çerçevesinde belirlediği katmanlara göre dağılımı aşağıdaki Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Yerel Yönetimler için Temel E-demokrasi Yöntemleri

E-Bilgi	e-bilgi	“Bilgilerin elektronik yollarla vatandaşlara ve diğer sakinlere sunulması” anlamına gelmektedir. Diğer bir deyişle e-bilgi, vatandaşların iyi bir katılım süreci geçirebilmeleri için bilgilenererek güçlenmelerini ifade etmektedir (Roztocki, Strzelczyk ve Weistroffer, 2022: 3).”
	e-kampanya	“Kamu politikasının şekillendirilmesini veya uygulanmasını doğrudan veya dolaylı olarak etkilemek amacıyla, bireyleri seçim ve diğer kampanyalarda harekete geçirmek ve/veya onları belirli bir amacı desteklemeye ikna etmek için insanları birbirleriyle etkileşime girmeye teşvik eden elektronik yollarla gerçekleştirilen kampanyalardır (Emmanouil ve Konstantina, 2011: 24).”

E-Danışma	e-müzakere	“İdari birim ve organizasyonlara çeşitli kamusal sorunlar üzerine fikir ve geri bildirim sağlamak için katılımcılara yorumlarının sorulduğu online forumlardır (Subay, 2019: 235).”
	e-şikayet	“BİT tabanlı hükümet karar alma sürecini desteklemek için vatandaşlardan gelen beklenmedik yorumların toplanması ve analiz edilmesi sürecini tanımlar (Sari, Purwandari, Hidayanto, Dzulfikar, Mishbah ve Kumaralalita 2019: 1).”
	e-dilekçe	“Vatandaşların görüş, düşünce, şikâyet ve öneri ile ilgili elektronik ortamda dilekçe yoluyla katılım sağlanmasına imkân veren web tabanlı sistemdir (Gündoğdu, 2021: 345)”.
	e-girişim	“Vatandaşların BİT aracılığıyla siyasi öneriler geliştirmesine ve ortaya koymasına imkân tanır ve onları siyasi gündem belirleme sürecine dahil eder (European Council, 2009: 8)”
	e-danışma	“Hükümet tarafından açıklanan ve desteklenen istişare mekanizmaları ve araçları ile vatandaşların kamu politikaları ve hizmetlerine ilişkin karar alma süreçlerine dâhil edilmesidir (Gündoğdu, 2021: 344)”.
E-Karar verme	e-katılımcı bütçeleme	“Kağıt üzerindeki süreçlerin ortadan kaldırılması ve sistemin dijital araçlarla erişilebilir hale getirilmesiyle halkın bütçeleme sürecine dahil edilmesi (Mærøe vd., 2021: 126)”.
	e-oylama	“Oy verme işleminde elektronik araçların kullanılmasını içeren bir seçim veya referandumdur (European Council, 2009: 8).”

Yukarıdaki tabloda yer alan e-demokrasi uygulamaları yerel yönetimler tarafından da kullanılmaktadır. Örneğin yerel yönetimler politika ve uygulama kararları ile faaliyetleri konusunda BİT uygulamalarından yararlanarak tek yönlü biçimde vatandaşları bilgilendirmektedir. Vatandaşlar katılım öncesi bilgi sahibi olduklarından daha güçlü bir şekilde katılım sağlayabilmektedirler (Roztocki, Strzelczyk ve Weistroffer, 2022: 3). Bununla birlikte yerel yönetimler, çevrimiçi toplantılar ve video konferans gibi yöntemler kullanarak kararların uzlaşmacı bir şekilde alınmasını sağlayabilir. Bu şekilde e-müzakere aracılığıyla karar alma noktasında temsilciler ve vatandaşlar arasındaki demokratik diyalog sağlanmış olur (Roztocki, Strzelczyk ve Weistroffer, 2023: 5). E-şikâyet uygulaması ile yerel yönetimler politika sonuçları, kamu hizmeti süreçleri ve vatandaşların

talepleri konusunda önemli bilgiler edinerek izleme ve değerlendirme aşamasını zenginleştirebilir.

E-girişim ile vatandaşların önerileri yerel otoritelere daha kolay ulaşır ve politikalara ilişkin gündemin belirlenmesi noktasında vatandaşların rolü artar. E-danışma mekanizmaları sayesinde yerel yönetimler vatandaşlarla müzakere içinde daha etkin karar alma ve kamu hizmeti süreçleri oluşturabilir. Ayrıca e-danışmaya dayalı biçimde alınan kararların meşruiyet düzeyi de yükselir (Roztocki vd., 2023: 5).

E-kampanya sayesinde hem yerel siyasetçiler kendilerini daha geniş bir kitleye tanıtmaya imkânı bulur hem de vatandaşlar yerel siyasetteki aktörleri daha yakından tanıyabilir. Ayrıca e-oylama kullanılarak yerel yönetim seçimleri ve referandum süreçlerindeki uzun prosedürler ve yüksek kaynak ihtiyacı azaltılır. Vatandaşların oy kullanması kolaylaşarak demokratik katılımın oranı artar (Emmanouil ve Konstantina, 2011: 24). Bir diğer e-demokrasi aracı olan e-katılımcı bütçeleme ile gelirlerin vatandaşların tercihleri doğrultusunda, şeffaflık ve hesap verebilirlik çerçevesinde daha verimli ve etkin yönetimi mümkün olabilir.

Sonuç

BİT'e dayalı teknolojilerin gelişmesi ve yaygınlaşması ile oluşan toplumsal değişim sürecinden kamu yönetimi, özel sektör ve sivil toplum yapıları da etkilenmektedir. Birey, topluluklar ve kurumlar arasındaki ilişki biçimleri teknolojik gelişmelere paralel olarak yeni yöntemlere dayalı hale gelmektedir. Teknoloji ile bilgiye ulaşma ve sistemlere girdi sağlamanın önündeki erişim problemleri oldukça azaltılabilmektedir. Kurumların bu girdilere cevap yeteneğinin de gelişmesi ile toplumsal ağlar tüm aktörler bakımından daha etkin hale gelmektedir. Demokratik süreçler ve siyasal katılım mekanizmalarının dijital platformlara taşınması ile doğrudan demokrasiye kadar uzanabilecek bir potansiyel açığa çıkmış durumdadır.

Demokrasi alanındaki araştırmalar, kamu yönetimi politika belgeleri ve uygulamaları ile uluslararası örgütlerin politikalarında e-demokrasi yükselen bir öneme sahiptir. Diğer politika hedeflerine ulaşmada anahtar araçlardan biri olarak öne çıkmaktadır. E-demokrasinin yenilikçi yönü, yaygınlaşma kolaylığı, sağladığı fırsatlar ve demokrasinin önündeki klasik engeller konusunda getirdiği etkili çözümler bakımından heyecan uyandırmaktadır. Demokrasinin yükselişinde önemli bir kırılma noktası oluşturma, yeni bir aşamaya geçişi ifade etme ve demokrasiyi geliştirme noktasındaki beklentinin yüksek olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, e-demokrasinin araçsal yönünün yarar üretmesinde o toplumdaki demokrasinin olgunlaşma düzeyinin anahtar öneme sahip olduğu da görülmektedir. Bu durum e-demokrasi konusundaki kavram,

yaklaşım, avantajlar ve problemler gibi konuların aslında demokrasi konusundaki başlıklarla büyük ölçüde paralellliğini de oluşturmaktadır.

Dijitalleşmenin ve dijital dönüşümün etkili yönetimi, dijital teknolojilerin kapsayıcı, güvenli ve eşitlikçi sonuçlara katkıda bulunmasını sağlamak açısından anahtar öneme sahiptir. Dijitalleşme yönetimi, dijital dönüşümün hayatımızın her alanında değişime yol açan devam eden bir süreç olduğunu ve bu sürecin dışlama ve eşitsizlik kalıplarından ziyade kapsayıcılık ve hakları güçlendirmek için aktif katılım gerektirdiğini içermektedir.

BİT'e dayalı teknolojiler, demokrasinin gelişmesi için fırsat sunması, vatandaşların siyasal ve idari süreçlere katılımını teşvik etmesi, yerel ve yerel üstü paydaşlarla ilişkileri kolaylaştırması, siyasal kapsayıcılığı arttırması, şeffaflık ve hesap verebilirliği geliştirmesi, vatandaşa duyarlılığı ve odaklanmayı arttırması bakımından önem taşımaktadır.

Vatandaşların yerel yönetimlerdeki süreçlerde aktif bir şekilde yer almasına ilişkin eksiklerin BİT temelli teknolojilerinin gelişmesiyle azalacağı konusunda bir kabul bulunmaktadır. BİT temelli katılım mekanizmaları yerel yönetimlerde demokrasinin tesisi açısından bir alternatif olarak görülmektedir. Böylece vatandaşlar görüş, öneri ve şikayetlerini bildirerek aldıkları hizmetlere ilişkin kararların doğru şekilde alınmasına katkıda bulunmaktadır.

Yerel yönetimlerin çeşitli e-demokrasi uygulamaları aracılığıyla vatandaşları bilgilendirmesi bu iki aktör arasındaki iletişimi güçlendirmektedir. Bu durum yalnızca vatandaş açısından değil, yönetim açısından da olumlu sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Yerel yönetim bürokrasisi "e-bilgi, e-müzakere, e-şikâyet, e-dilekçe, e-girişim, e-kampanya, e-danışma, e-katılımcı bütçeleme ve e-oylama" gibi uygulamalar sayesinde daha şeffaf hale gelmekte ve hesap verebilirlik düzeyi yükselmektedir. Böylece vatandaş ile yerel yönetimler arasındaki güvene dayalı ilişkinin iyileştirilmesi de sağlanmaktadır.

Öte yandan yerel yönetimlerin e-demokrasi uygulamalarıyla hizmetlerin uygulama sonuçlarını değerlendirdikleri de söylenebilir. E-demokrasi uygulamaları sayesinde yerel yönetimlerin hizmetlere ilişkin aldığı talep, şikâyet ve öneri gibi geri dönüşler hizmetlerin geliştirilmesine imkân tanımaktadır.

E-demokrasi vasıtasıyla vatandaşlar kendilerini ilgilendiren hizmetlerin karar aşamasından sunumuna kadar bütün süreçleri etkileme kabiliyetine kavuşmaktadır. Bu aslında e-demokrasi ile yerel siyasal kültürün dönüşmeye başlaması, toplumun iradesinin alınan kararlara yansıtılması, hizmeti sunanlar ile hizmetten faydalananlar arasındaki uzlaşmaya dayalı siyasal kültürün gelişmesi anlamına gelmektedir.

E-demokrasinin yerel düzeyde yaygınlaşması önünde önemli zorluklar da bulunmaktadır. E-demokrasi mekanizmalarına yerel yönetimlerin önem vermemesi, yatırım ve işletme yükü, güvenlik açıkları ve sosyal medyadaki manipülasyonlar, dijital eşitsizlikler, demokrasi kültürü ve uygulamalarındaki zayıflık, kurumsal kapasite eksikleri ve siyasal katılım süreçlerinde görülen kapsayıcılık problemleri bu çerçevede öne çıkmaktadır.

Bireyin siyasal ve ekonomik olarak güçlenmesi, desantralizasyona ve demokratikleşmeye dayalı reformlar, siyasetin çoğulcu hale gelmesi, ekonominin serbestleşmesi ve özel sektörün ekonomideki rolünün artması, sivil toplumun gelişmesi, kamuoyu gücünün daha etkin hale gelmesi, siyasal katılım ve yönetim mekanizmalarının artması demokratik ortam yanında e-demokrasinin gelişmesini de desteklemektedir. Diğer taraftan e-demokrasi ve diğer BİT'e dayalı uygulamalar, bu olumlu gelişmeleri klasik araçlara göre daha fazla destekleyerek karşılıklı bir gelişme ilişkisi de oluşturmuş durumdadır.

Yerel yönetimlerde e-demokrasinin geliştirilmesi konusunda belediye başkanları ve meclisteki temsilcilerin konuya önem vererek sahiplenmesi ve teşvik etmesi, kurumsal kültürün dönüşümünün sağlanması, kurumsal kapasitenin geliştirilmesi, vatandaşlar ve toplumdaki diğer aktörlerle iş birliği ağlarının genişletilmesi, toplumsal kesimlere uygun metot ve araçların kullanılması ve iyi uygulamaların takip edilmesi önem taşımaktadır. Ayrıca, demokrasi ve özel olarak e-demokrasinin önündeki var olan engellerin analiz edilerek gerekli iyileştirmelerin gündeme alınması yararlı bir yöntem durumundadır. Kurumsal kapasite konusunda büyükşehir belediyeleri belli bir avantaja sahiptir. Bunun yanında güçlü yerel yönetim birliklerinin dijital dönüşüm ve e-demokrasi uygulamaları konusunda kapasite geliştirmeyi destekleyici çabaları bu konudaki ilerlemeye ivme kazandıracaktır.

Kaynakça

Anttiroiko, A. V. (2006). Contextualising Local E-democracy. E-AGORA: The White Book of Local e-Democracy: Reflections and Perspectives (Ed. Virapatirin ve T. Peixoto). <https://joinup.ec.europa.eu/community/epractice/document/gl-e->

Arblaster, A. (1999). Demokrasi. (Çev. Nilüfer Yılmaz). Ankara: Doruk Yayınları.

Åström, J. (2001). "Should Democracy Online be Quick, Strong, or Thin?" Communications of the ACM, 44(1), 49–51.

Berg, S. ve Hofmann, J. (2021). "Digital Democracy". Internet Policy Review, 10(4), 1-23.

Caldow, J. (2004). "E-Democracy: Putting Down Global Roots". Washington, DC: Institute for Electronic Government, IBM, 5-10.

Chadwick, A. ve May, . (2003). "Interaction Between States and Citizens in the Age of the Internet: "E-Government" in the United States, Britain, and the European Union Governance". *Governance: An International Journal of Policy, Administration, and Institutions*, 16 (2), 271-300.

Christiano, T. ve Bajaj, S. (2022). *Democracy. The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Ed. E. N. Zalta). Erişim adresi: <<https://plato.stanford.edu/archives/spr2022/entries/democracy/>>.

Clift, S. L. (2004). "E-Government and Democracy: Representation and Citizen Engagement in the Information Age." *Publicus. Net*, 1-13.

Dahl, R.A. (2001). *Demokrasi Üstüne* (Çev. Betül Kadioğlu). Ankara: Phoenix Yayınevi.

Dahl, R. A. (1967). "The City in the Future of Democracy". *American Political Science Review*, 61(4), 953-970.

Dahl, R. A. (1989). *Democracy and its Critics*. Michigan: Yale University.

Dahl, R. A. (2005). *Who governs? Democracy and power in an American city*. New Haven and London: Yale University Press.

Dahl, R. A. ve Tufte, E. (1973). *Size and Democracy*. Stanford: Stanford University Press.

Gutmann, A. (1996). *Democracy, Philosophy, and Justification. Democracy and Difference: Contesting the Boundaries of the Political* (Ed. S. Benhabib. Princeton, NJ: Princeton University Press,

Emmanouil, S. ve Konstantina, T. (2011). *Evaluating the Quality of E-Democracy Processes: An Empirical Study in the Greek Context*. Fourth International Conference on Information Law and Ethics.

European Commission. (2017). *Digital4Development: Mainstreaming Digital Technologies and Services into EU Development*. Erişim adresi <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/digital4development-mainstreaming-digital-technologies-and-services-eu-development-policy>.

European Council. (2009). *Electronic Democracy (E-democracy)*. Recommendation CM/Rec(2009)1 of the Committee of Ministers to member states on electronic democracy (e-democracy). Erişim adresi https://www.coe.int/t/dgap/democracy/Activities/GGIS/CAHDE/2009/RecCM2009_1_and_Accomp_Docs/6647-0-ID8289-Recommendation%20on%20electronic%20democracy.pdf

European Council. (2014). *İnternet Kullanıcıları için İnsan Hakları Rehberi*. Erişim adresi

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804d7bf3>.

European Union. (2020). EU Action Plan On Human Rights And Democracy 2020-2024. Erişim adresi https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eu_action_plan_on_human_rights_and_democracy_2020-2024.pdf

Fisher, E. (2012). E-Governance and E-Democracy: Questioning Technology-Centered Categories. Oxford Handbooks Online.

Gündoğdu, H.G. (2014). Yönetime Katılmada Etkinlik için Bilgi İletişim Teknolojilerinin Kullanılması: E-Katılım ve E-Demokrasi bağlamında Konya Büyükşehir Belediyesi Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Hacker, K., van Dijk, J. (2000). What is Digital Democracy? Digital Democracy Issues of Theory and Practice (Ed. K. Hacker ve J. van Dijk). New York: Sage Publications.

Hague, B. N., ve Loader, B. D. (2005). Digital Democracy: An Introduction. Digital Democracy: Discourse and Decision Making in the Information Age (Ed. B. N.Hague ve ve, B. D. Loader). New York: Routledge.

Holden, B. (2007). Liberal Demokrasiyi Anlamak (Çev. Hüseyin Bal), Ankara: Liberte Yayınları.

Huntington, S. P. (1984). "Will More Countries Become Democratic?" Political Science Quarterly, 99(2), 193-218.

Kersting, N. (2012). The Future of Electronic Democracy. Electronic Democracy (Ed. N. Kersting). Opladen: Barbara Budrich Publishers.

Kneuer, M. (2016). "E-democracy: A New Challenge for Measuring Democracy". International Political Science Review, 37(5), 666-678.

Korthagen, I., Keulen, I., Hennen, L., Aichholzer, G., Rose, G., Lindner, R. Goos, K. Ve Nielse, R. Ø. (2018). *Prospects for E-Democracy in Europe*. EPRS- European Parliamentary Research Service, Scientific Foresight Unit (STOA), European Parliament. Belgium. Erişim adresi <https://policycommons.net/artifacts/1847398/prospects-for-e-democracy-in-europe/2593628/> on 03 Jan 2024. CID: 20.500.12592/jmtr7h.

Lijphart, A. (1989). Yirmi bir Ülkede Çoğunlukçu ve Oydaşmacı Yönetim Örüntüleri. (Çev. E. Özbudun ve E. Onulduran). Ankara: Yetkin Yayınları.

Lindner, R., ve Aichholzer, G. (2020). E-democracy: Conceptual Foundations and Recent Trends. European E-democracy in Practice. European E-Democracy in Practice (Ed. L. Hennen, I. Keulen, I. Korthagen, G. Aichholzer, R. Lindner ve R. Øjvind Nielsen. Switzerland: Springer.

- Macintosh, A. ve Whyte, A. (2006). Evaluating how eParticipation Changes Local Democracy Proc. eGovernment Workshop, Edinburg,
- Mærøe, A. R., Norta, A., Tsap, V. ve Pappel, I. (2021). "Increasing Citizen Participation in E-Participatory Budgeting Processes". Journal of Information Technology & Politics, 18(2), 125-147.
- Nair, Pradeep, (2007). E-Governance: A Step Towards Digital Democracy. 5th International Conference on E-Governance: Foundations of EGovernment, Hyderabad: ICEG içinde (147–154 ss.).
- Negroponce, N. (1995). Being digital. London: Hodder & Stoughton.
- Newton, K. (1982). "Is Small Really so Beautiful? Is Big Really so Ugly? Size, Effectiveness, and Democracy in Local Government". Political Studies, 30(2), 190–206.
- Norris, D. F. ve Christopher G. R. (2013). "E-democracy at the American Grassroots: Not now . . . not likely?" Information Polity 18(3), 201–216.
- OECD. (2003). Promise and Problems of E-Democracy: Challenges of Online Citizen Engagement, Erişim adresi https://www.oecd-ilibrary.org/governance/promise-and-problems-of-e-democracy_9789264019492-en.
- OECD. (2020a). Open, Useful and Re-usable data (OURdata) Index: 2019. Erişim adresi <https://www.oecd.org/gov/digital-government/policy-paper-ourdata-index-2019.htm>
- OECD. (2020b). The OECD Digital Government Policy Framework. Erişim adresi <https://www.oecd.org/governance/the-oecd-digital-government-policy-framework-f64fed2a-en.htm>
- Oktay, T. (2022). Yerel Yönetimler. Ankara, İdeal Kent Yayınları.
- Päivärinta, T. and Sæbø, Ø. (2006). "Models of E-Democracy". Communications of the Association for Information Systems, 17 (1), 818-840.
- Peña-López, I. (2011). "The Disempowering Goverati: E-Aristocrats or the Delusion of E-democracy". JeDEM-eJournal of eDemocracy and Open Government, 3(1), 1-21.
- Roeder, S., Poppenborg, A., Michaelis, S., Märker, O., & Salz, S. R. (2005). "Public Budget Dialogue"—An Innovative Approach to E-Participation. E-Government: Towards Electronic Democracy: International Conference TCGOV 2005 içinde (48-56 ss.). Berlin, Heidelberg: Springer.
- Roztocki, N., Strzelczyk, W. ve Weistroffer, H. R. (2023). Beyond E-Government: A Framework For E-Democracy. Proceedings of the Southern Association for Information Systems Conference içinde (1-6 ss.). Erişim adresi <https://aisel.aisnet.org/cgi/viewcontent.cgi?article=1011&context=sais2023>

Roztock, N., Strzelczyk, W. ve Weistroffer, H.R. (2022). Concepts of E-Democracy in an E-Society. 24th Southern Association for Information Systems Conference içinde (1-6 ss.) Myrtle Beach, SC, USA

Sari, A. M., B. Purwandari, A. N. Hidayanto, M. Fadhil Dzulfikar, M. Mishbah ve L. Kumaralalita (2019). Dimensions of E-Complaint Service Quality: A Systematic Literature Review. 2019 5th International Conference on Computing Engineering and Design (ICCED) içinde, Singapore, (1-6 ss.), doi: 10.1109/ICCED46541.2019.9161136.

Spirakis, G., Spiraki, C., & Nikolopoulos, K. (2010). "The Impact of Electronic Government on Democracy: E-Democracy through E-participation". Electronic Government, an International Journal, 7(1), 75-88.

Subay, Ö. Ö. (2019). "Katılımcı Demokrasinin Gelişiminde E-Demokrasi Uygulamaları". Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (34), 219-241.

Stoker, G. (1996). Introduction: Normative Theories of Local Government and Democracy. Rethinking Local Democracy (Ed. D. S. King ve G. Stoker). London: Macmillian.

Tsagarousianou, R. (1999). "Electronic Democracy: Rhetoric and Reality". Communications, 24(2), 189-208.

UNDP (2023), A Shared Vision for Technology And Governance, New York.

United Nations. (2020). E-government Survey 2020, Digital Government in the Decade of Action for Sustainable Development. Erişim adresi [https://publicadministration.un.org/egovkb/Portals/egovkb/Documents/un/2020-Survey/2020%20UN%20E-Government%20Survey%20\(Full%20Report\).pdf](https://publicadministration.un.org/egovkb/Portals/egovkb/Documents/un/2020-Survey/2020%20UN%20E-Government%20Survey%20(Full%20Report).pdf)

United Nations. (2022). E-government Survey 2022, The Future of Digital Government. Erişim adresi <https://desapublications.un.org/sites/default/files/publications/2022-09/Report%20without%20annexes.pdf>

Van Dijk, J. A. G. M. (2012). Digital Democracy: Vision and Reality Public Administration in the Information Age: Revisited (Ed. I. Th. M. Snellen, Marcel Thaens, Wim B. H. J. van de Donk). Amsterdam: IOS Press.

Wagner, B., Ferro, C. ve Gsenger, R. (2022). Democracy and Digitalisation Handbook. European Union.

Webster, F. (2014). Theories of The Information Society, 4. Basım, New York: Routledge.

Yıldırım, S. (1993). Yerel Yönetim ve Demokrasi: Kavramlar, Yaklaşımlar. İstanbul: T.C. Başbakanlık TOKİ Başkanlığı ve IULA-EMME Yayını.

Yoneji, M. (1983). The Information Society as Post Industrial Society. (2. Basım) Washington: World Future Society.

Extended Summary

Local Governments in the Context of E-Democracy

E-democracy, which provides a paradigm shift in administration, has been seen as a tool for local governments to develop democratic mechanisms. E-democracy, which is seen as an effective tool in terms of the right to greater participation and political equality, making better decisions by including all stakeholders in the decision-making process, providing a more effective public service and a legitimate administration, offers many benefits such as facilitating relations with local and supra-local stakeholders, increasing political inclusion, improving transparency and accountability, increasing citizen sensitivity and focus.

It is seen that some models have emerged as a result of the efforts of the authors to analyze and make sense of electronic democracy, which emerged as a result of the developments in the field of democracy due to technological progress. For example, Caldwor proposed a four-tier evaluation model in which the intensity of democracy increases at each level. Accordingly, in the first level, individuals are passive and make observations about the activities of political representatives in public services in the light of the information they provide. In the second level, individuals start to enter the system through digital mechanisms such as e-mail, e-survey, e-voting, etc., as well as obtaining information, but there is still no two-sided interactive interaction. When it comes to the third level, it is seen that the relationship between public and political representatives and the individual has turned into a relationship based on cooperation, more coordination and interaction with digital tools. In the fourth level, individuals participate in public policy and political decision-making processes interactively and simultaneously at the strategic level with digital tools, beyond obtaining information and making one-way inputs to the system. Aström, on the other hand, has grouped the e-democracy model under three headings as Quick, Strong and Thin Democracy. Quick democracy refers to the direct participation of citizens in political decision-making processes through information processing technologies. A strong democracy, in which many technical, financial, temporal obstacles to the political participation of citizens are moved through information processing technologies, makes direct democracy possible instead of the classical political party system and the model based on representatives. In a weak democracy, the ordinary citizen is perceived as apathetic and unqualified to participate in politics, and it is not considered important to increase the level of participation of these floating citizens. In a weak democracy, it is more likely that the elite will be given a freer room for manoeuvre to develop and implement their political programs.

Another model of e-democracy was put forward by Nair. Nair's e-democracy model; It is designed in four stages: a) information disclosure, b) listening/consulting, c) online negotiation and d) online decision making. As the

stages are passed, the intensity of democracy increases. The e-democracy model designed by Päivärinta and Sæbø is based on four types of democracy: Partisan, Liberal, Direct and Deliberative. In Partisan and Direct Democracy, citizens set the agenda, while in Liberal and Deliberative Democracy, politicians and bureaucracy set the agenda. In Partisan and Liberal Democracy, citizens participate indirectly in the decision-making process, while in Direct and Deliberative Democracy, citizens have defined roles in the decision-making process.

On the other hand, it is seen that e-democracy provides some advantages to the local governments. First of all, the implementation tools of e-democracy such as e-information, e-campaign, e-negotiation, e-complaint, e-petition, e-initiative, e-consultation, e-participatory budgeting make the information, consultation and active participation stages easier in local governments, and provide a healthy governance process by bringing all stakeholders together in the digital environment. Thanks to the opportunities provided by ICT, citizens make the participation process healthier by more easily overcoming obstacles such as time, distance, cost, and bureaucratic processes that harm participation.

In addition, ICT facilitates the participation of disadvantaged citizens in management. For example, people with disabilities have limited access to information and communication with public institutions. The opportunities provided by ICT can easily enable people with disabilities to participate in local administration without these obstacles. In addition, it should be stated that political representatives can find the opportunity to express themselves better through e-democracy tools. In local elections, they can communicate directly with citizens through e-democracy, promote themselves better by transferring clearer and faster information about themselves, and have an effective campaign process. All these both increase the right of citizens to speak in the services provided to them and are very important in terms of establishing a trust-based relationship between citizens and public administration, as they are in mutual communication with the administration. Therefore, it can be stated that e-democracy offers significant advantages to local governments in terms of the quality functioning of democratic processes, shaping public services according to demands, determining the agenda according to the needs of the people, and creating a transparent and accountable administration.

However, it should be stated that there are some difficulties in front of the establishment and dissemination of e-democracy tools in local governments. One of the biggest challenges is that local governments do not attach much importance to e-democracy mechanisms. In this regard, administrators need to be willing and take initiatives. Ultimately, an environment that is not supported by political representatives and that the bureaucracy does not adapt to limits the development of e-democracy.

Another challenge stems from the high investment and operating costs for the establishment of e-democracy applications. Such a high cost makes local administrators reluctant to invest in the establishment of e-democracy applications. Another challenge is concerns about cybersecurity vulnerabilities. Administrators and citizens are uneasy about the security of the information transferred to the digital environment. It is very important to ensure the confidentiality and security of personal data used in digital processes. In this context, the abundance of disinformation and misinformation-based information on social media, manipulations, the intensity of communication based on troll armies, the dominance of social media by mayors and the creation of "electronic bonapartism" may reduce the level of citizens' ability to obtain information, consult and actively participate through the digital environment.

Inequalities in terms of access to digital tools among citizens, in other words, the digital divide, pose another challenge for e-democracy. The presence of social segments with limited digital access based on issues such as lack of education, old age, low income, rural living conditions, etc., reduces the inclusiveness of e-democracy. In addition, the richness of the democratic culture at the local level and the development of practices directly affect the e-democracy processes. Because the effective functioning of e-democracy is directly proportional to democratic development. The level of knowledge and interest of the society about democracy in general and e-democracy in particular also has a positive or negative effect on the results. Therefore, the weakness in the culture and practices of democracy, which is important for the establishment of e-democracy, emerges as a separate area of difficulty.

All these negative situations hinder the functionality and effectiveness of e-democracy. In order to establish an effective e-democracy, these obstacles must first be eliminated. In this context, first of all, mayors and representatives in the parliament should take ownership of the issue by attaching importance to it, the transformation of the institutional culture should be ensured, initiatives should be made to improve the institutional capacity, the cooperation networks of local governments with citizens and other actors in the society should be expanded, methods and tools suitable for social segments should be used and good practices should be followed. In addition, it is necessary to analyze the existing obstacles to democracy and e-democracy in particular and to put the necessary improvements on the agenda. Metropolitan municipalities have a certain advantage in terms of institutional capacity. In addition, the efforts of strong local government associations to support capacity building on digital transformation and e-democracy practices will accelerate progress in this regard.

